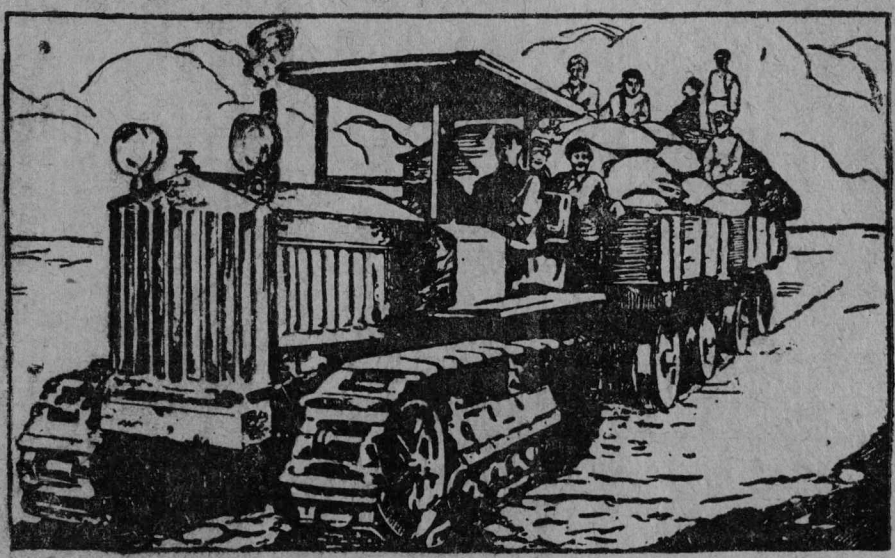

~~HN 99-1~~
~~4~~

ОРАДИМ

ТАВО КОМІ МУЫН ВОРЛЕҒАН УҒЫН КУТАСНЫ УҒАВНЫ
20 ТРАКТОР

№ ХУДОЖЕСТВОА 11
ЛИТЕРАТУРА ЖУРНАЛ 11
КОММУНИСТАЛЫҚ АРНА
1 9 2 9

СУЗӨДӨЛ

1930-д ВО ВЫЛӨ

КОМІ ХУДОЖЕСТВОА ЛІТЭРАТУРА

ж у р н а л

ЛЫААӨЛ

„ОРДЫМ“

Леэёны ВКП (б) Обкомлөн Агитпроп да КАПП.

„ОРДЫМ“ -ЫН

гіжёны комі художествоа літэра-
тура быд комі гіжыелые (щёщ
комі-пермјакјаслые). Гіжё крїті-
ка комі художествоа гіжёдјас вылө, щёщ төдмөдө
пролетаріат нога роч літэратурабн.

„ОРДЫМ“ сөтө чельдэлы літэратура.

„ОРДЫМ“

отсалө гіжны бөстчыејаслы бурмөдны
ассыныс гіжанеамнысө.

„ОРДЫМ“

сөтө бур отсө лыддысан керкајаслы,
клубјаслы нуёны југдөдчан уж, шко-
лајаслы, чельдэлы літэратура, быд
УЖАЛЫГ мортлы кокні, міча лыддантор.

1930-өд воын „ОРДЫМ“ кутас петны быд
төлыг кыкыг.

Гіжеан доныс

	Төлыг кешлө.	6 төлыг кешлө.	Во кешлө.
Учреждёнөјаслы да организаціяјаслы . . .	— 60 ур.	3 ш. да 60 ур.	7 ш. да 20 ур.
Гражданалы	— 30 ур.	1 „ „ 80 „	3 „ „ 60 „

НЗЖ Коми
1-1

Ставмуывса пролетаріјас, ӧтувтчӧй!

ОРАЫМ

Художествоа
лъітература
журнал.

1929 во
11(38) №
НОЈАБР

Лездӧ
ьольӧд во

Лездӧны ВВП (6) Обкомлӧн Агітпроп да проле-
таріат нога коми гіжыӧяслӧн ассотсіатсіја.

Петӧ быд
тӧлысын.

Сыктывкар. Коми ыга лезанін.

Ілля Вас.

Сӧлӧм кышыд... чукја вынӧн
Зумыд кокшы... сурсӧн мунам—
Мунам... коммунизм ми дорам...
Візаолан, Октабрлунӧй!

Даскыд во-нів Сӧветмуын
Ужалыс јӧз кӧын
Саріз вывса ты код-плагјас
Біпјалӧны біӧн.

Сӧлӧм пыщкын шонді... чарбі...
Важлӧн — чергӧдчӧма шојыс...
Лозунг мијан: „Лоас медем
Муыв паста Сӧветсојуз!“

Г.П.Б-ка обяз. экз.
Лнгр. 1930 г.
Ант № 4-112

О к т а б р л ы .

Тенсыд ыждасө, судта-жуждасө
 Помо́з артыштны некод оз куж.
 Тенад ловшыыс важыс жугласө,
 Кышто мувылын выльпөлөс руж.
 Тенад ви́зөдлөм чепјас дрөбитө—
 Јөзыс черөбтө, мездысөө Мір.
 Тенад воєкэвыс муыс здрөгнитө,—
 Класслөн класс вылө пуэма вір.
 Те доp сулалө чорыд гөрдөн
 Ставму пастаса ужалыс јөз,
 Личкас врагјасөс колан пөраб,
 Kodјас те вылө лептөны грөз.
 Тенад знамјабн гырыс радјасөн
 Јөзыс воєлалө, оз төдлы муз.
 Знамја копыртны тенад врагјаслөн
 Выныс-ебөсыс некор оз суз!
 доран крепыда биа мөлтөн
 Муын вөвлытөм өтүвја стрөј,
 Гөгөр зелөдан уклад гөрөдөн,
 Камган—оз мөртчы некущөм дој!
 Тенад чужөмсаң муєар кыщөвтис
 Шонди гөгөрыс даскыкөд пөв.
 Олөм бергөдчис, уна тыдовтчис
 Вылтор, теөз мыј војдөр ез вөв.
 Тенад чужанін јонмө өдзөмөн,
 Вежө пыщөссө, выльмөддө бан;
 Мірлы пензымөн, враглы бөрдзымөн
 Пөртө олөмө віввоєа план!
 Вынмөм СССР повтөг горөдис:
 —„Суам, пановтам капитал му!“
 Ассыс көсјөмсө нуө чорыда—
 Ужыс орјавтөг мунө быд лун!
 Вежкыд тужөдыд воэө өзјөмыс
 Тенө падмөдыс некод оз ло!
 Жеңид олөмпом теныд вөзјөмыс
 Бөрө кольма—некор оз во!
 Біөн лолалыс, гымөн воєлалыс,
 Біөн муєарсө пастала рез!
 Ошкам тенө ми, важ мір косалыс,
 Вајан мувывса олөмлы мез!

Окџабрлѳн туј.

Гѳкыда овлісны
 Гѳл јѳзыд војдѳр,
 Быге моз повлісны
 Озыре нем.
 Гѳлјастѳ лѳчкаліс
 Нарѳтыге војтыр:
 Быдногѳн пычкыліс
 На пыщкыге вем.
 Робочѳј шырѳыліс
 Кѳртјас і пујас,—
 Заводын мыреыліс,
 Кодлы—оз тѳд.
 Помещік кабырын
 Вѳліны мујас,—
 Кызі-нѳ та бѳрын
 Лоан те пѳт?
 Гѳгѳрбок жѳзісны
 Быгеама врагјас,
 Пемыдлун кѳзісны—
 Мојдісны „грек“.
 Гѳлјасѳс јірісны
 Нѳзувкод гагјас,
 Отарѳ зырісны
 Топѳдны век.
 Скѳтѳс моз нулісны
 Војнајас былѳ,
 „Пукты-пѳ, шулісны,
 Сар понда јур“.
 Асныс-тај колтчісны
 Пыдѳжык „тылѳ“,
 Нѳебог-тај полтчісны—
 Кѳвтчісны бур.
 Мільѳнѳн усіны
 Ког былѳ вокјас...
 Кутіс сек пучыны
 Ловјалѳн вір.
 Шыг јѳзлѳн музісны
 Кіјас і кокјас,
 Подувјас сузісны:
 Колѳ-нын мір.

Гөгөрбок корсисны,
 Коді тан мыжа,—
 Сөлөмјас чорчисны,
 Паскалі еін:
 Вөлөмкө властјасы
 Пырöны тышö—
 Корөбны даејасөс,
 Ыжыдзык чін...
 Февралын „пыртисны“
 Столитса карөс,—
 Шојјасөн тыртисны
 Ветлөдлан туж...
 Ез-і дыр бөрјыны—
 Чужјисны сарөс,
 Көсјисны перјыны
 Олөмлы туж...
 Бара-на чугөисны—
 Сувтисны жыңјас:
 Сар пыдди пугөисны
 Озыр да кыаң.
 Керенскөј вөчаліс
 Асногыс чіңјас,—
 Бара-на лөсалис
 Озырлы маң.
 Војна ез дугөдны,
 Олөм ез вежыс,
 Карјасөс жүгөдны
 Ез-на ло шаң;
 Крестана коліны
 Көсјисөм кежыс:
 Во жынсө коллыны
 Оз тырмы наң...
 Лөз пөвсыс петисны
 Вежөра војтыр,
 Лөзыслы сетисны
 Сөлөм да вын:
 —Кодјас зев лышкыда
 Овлісны војдөр,
 Најөсө „чышкытөг“
 Некың он мын.
 Октабрын вермісны
 Вунөдны полөм,—
 Враг вылө скөрмісны
 Пөрыс і том...
 Путкылтчис, пазалі
 Важеа лок олөм,—

Сөд кымөр разалі,
Раҗеис көрт дом...
Возыс жүгдөма—
Вескыда мунам.
Олөмө пуктөма
Стрөйтчан із.
Сө-Сө-Рө пастала
дорам Коммуна—
Быдмө да паскалө
Сотсіализм.

Мунам...

(Буреиа 12 во Октабр революцїја тыран лунлы).

Төвнырөн шургө,
 Гораа жургө,
 Бытгөгө сарїлөн гы—
 Тувтчалом гырые кок шы:
 Топыда пырые,
 Посні і гырые,
 Войтырјас—сурс-мөда лыд
 долыда шөвкјөны быд.
 Ыргөмөн ыргө,
 Пөртмасө, шпыргө—
 Ыштөдые коејас дыр час—
 Коммуна гөрд дөрапас;
 Чуксалө, корө
 Локны сы дорө:
 Мувывса ембуртөм, лок!..
 Мїјан өд өтүвја мөг—
 Артавны гөгөр,
 Коммуна јүгөр
 Ылө-ө савкнїтыс віз...
 Вермасөм сорөн,
 Адзан, со, бөрын
 Коли-өд даскыкөд во...
 Тајө кад мыјыс ез ло:
 Мусерлые ежө,—
 (Адзан выль вежсө!..)

Бергөдїм выль чужөмбок.
 Мыј вөсна? Ембуртөм—пан.
 Öзјана вынөн,
 (Ез буржуж кынөн)
 Выль олөм,—Коммуна шуд,—
 Течөны мїльон јөз—сувт!..
 Лөз щынөн ыльгө,
 Паровоз—шыльгө,
 Көн вөлі лыа да етеп—
 Копрасө культура шеп.
 Вөрөдтөм вөрјас,
 Пармалые шөрјас
 Төдмалыс мыреыелөн еїн,—
 Камгөны коз-ножөм дїн.

Пёткалые тугё,
 (Оз тај пов—сугё!..)
 Јероплан җажёдё—тар,
 Увјалё карсаң да кар.
 Ыб вылын гушкё
 Выль олём пушкё
 Комбайн да тракторјас сиз,—
 Оз јуав буржујлые „вiч“
 Фабрика ыльё,
 Выль шыјас кылё:
 Вiчко нi еватёј оз ков,
 Вiтлуңја вежон вај ов!..
 Чужёмјас ёзјё,
 Вёзјыны кёсјё:
 Суас-кё воҗсаган кад,
 Кое ыльё быдён җик рад;
 Коммуна дорны,
 Важ вујјас „борны“
 Мунёны, ытва моз лёз,
 Коммуна дорые ыль јёз.
 Октабрлун—шондi,
 Вынсет да шонты
 Ембуртём војтырлые вын!
 Сывды став муывса кын—
 Југёртё савкјы!..
 Солыда шавкјы,—
 Ётмоза косасiг тыр
 Коммуна олёмё пыр.
 Лыдтём-ёд унан
 Вiзувтам, мунам,
 Кылёдам колода, лёп,
 Весалам нујтасём гёп,
 Жельнёга јөгсё,
 Нужда да шогсё.
 Ётвылые горёдам гор:
 „Ставён мi Ленинизм дор!..
 даскојмёд воё
 Сёктёдјас лёб—
 Сувтёдам, кореам мi пом:
 Техника пунктас кёрт вом.
 Ёзјана лача
 Абу-ёд чача,—
 (Паныд морт, чајта, оз шу)
 Путкылтас мёдарё му!..
 Кiнасан сынёд
 Оз нiн-ёд шынд,—

Уж вѳчны шедѳ жон ѳд,
Бостчасны став мырсые рѳд:
Коммунизм течны,
Выл сарство вѳчны,—
Кодѳс ез тѳдлы-на жѳз—
Воксекас олѳм да мез!..
долыд, мыј тѳрѳ,
Сувтас жѳз шѳрѳ:
Техникагышкѳ—те вѳз,—
Нѳмкодас олѳмлы сѳз...
Тѳвнырѳн шургѳ,
Гораа мургѳ,
Бытѳбкѳ сарѳдѳн гы,
Тувтчалѳм тырые кѳк шы.

Мусер вежсан кадö.

Ілівапыс.

Мылдінса кулакјаслön восстанъё.

I.

Жеждјас локтöны... Öтарö матыетчöны... Порог еіктö-нын пырöмаёе... Мыј бара лөб?!..

Тащöм сорныс лебалö Мылдін паста, чүждöдö олыејассö, шуштöммöдö олöмсö.

— Жеждјас јонёе. Görдјасöс пазјасны. Регыд воасны. Колö весавны налы локтан тужсö... Восстанъё колö вöчны,—шöпкöдö Пышцік Иван Мельников чагыслы, паскыд тошсö лөгјöдлөмөн, небыд диван вылö пукёма да.

Мельников пелкінік тушаа, коскөфінік орёс морт. Сар права дырјі еіјö вöлі кондукторын, а öні кущöмкө ногөн сүејöма гөрдјас ротаö полытрукö. Тестыс сылön — Пышцік Иван—озыр купеч. Сылön вöлі вітгырые керка, мөс дас кымын. Слуга да казак вöлі вічö вітö-егајтöс.

ҫата-теета дінö горнїчаö пырїсны Јігö Олөксан да Сүч Васїл, Öтїкыс зев најан купеч. Пышцік Иваныс-на озыржык, мөдыс озыра олые крестанїн.

Бара шöпкöдчöны... Ставныслön јураныс öтї мөвп: öдјöжык мынтöдчїны гөрдјасые да корны жеждјасöс...

А гөрдјас содтöны асөвыныс выннысö, бөстöны арміјаö тöм јöзöс. Најö оз кывны тајö шöпкöдчöмсö, оз тöдны воестанъё вöчны лөбöдчöмсö...

Пышцік Иван горнїчае ру мөз петіс да пасакалі мужїкјас костö шöпкöдчöм: аскї рыт восстанъё. Петны быд мужїклы, кодї вермö. Вїны став коммунистö.

Та дінö содтöны кулакјасыд: гөрдјас пышїыны көсјöны. Пышїіганыс Мылдїные став скöтсö көсјöны нуны, став буржык овмөссö крестаналые.

Шöпкöдчöмыс воїс Мылдїные бөстöм гөрдармејечјас костöз, пүчöдіс најöс...

II.

Аскїнас Мельников нїмкөдасöс тестыскöд:

—Мужїкјас да Мылдїные бөстöм гөрдармејечјас ставныс сүвтöны мїжан дор, быд кыв мїжанлые верїтїсны, ке, ке, ке, ке...

...Мылдінса важ гөрдармејечјас: Сергеј Öлөксан, Опоң Иван Мїшка да нöшта кујїмö-нөлөн, Мельников щöктöм сөргї, казармаын 9 час рытып бырјөдлісны штыкјасөн ротаса командїр Суворов јортöс. Штыкјас јыланыс-жö шөјсö петкөдісны посвожд, ласкөйтїсны пелöсö.

Тақї заводїтчіс Мылдїнын восстанїö, тақї пежалїсны мылдінса кулакјас револютсіјалые гөрд дөрапассö, рөзбојјас мөз најö кутїсны öктыны коммунистјасöс да кырнышјас мөз кокавны најöс.

Вөжбыдөн најö өктїсны пöшгї став коммунистöс үчїг костїныс да став гөрдјас дор сулалыејассö. Ставнысö тојлалїсны—шөтїсны турмаö, а турмаөыс вочасөн кутїсны летчöдлїны Печера јї вылö... лыјлыны.

Мукöд коммунистјасöс мөз-жö үчанїнеыс нуїсны турмаö Пышцік Петыр Сөнаөс.

Ез сурны Мельников кїјö сөмын кујїм морт, кујїм коммунист сүдөхөд-

ној охрaнaны. Нaјoс aрeстyтoм мoгyє пырaлeснy вoсстaннo вoчeяc мoрт дaс кымын, сoмын бoр зeв oд-жo вeсacнy. Кoммyнeстяcыд кyжeм-нaны кeянy лeптoмaбe бoмбaяc дa вoлoм шyoны пырeяcлy:

—Лoвjoн мe тeянлy oг eтчoј... Пeтoј тaтыe... Oнo-кo, стaвнyм oтe-лaб кyлaм...

Жoз пeтoм бoрын кoммyнeстяc гoлe игнaeснy гoгoр дa вoсстaннo вoчeяc вoјбeд лылeснy нaјoс кыр-кoц бoкшaсaн. Coмын нeкoдлy aбy инeмa. Кyжeм мoртыд кeркa дoрaс нeкoдoс мaтo лoкнy eз лeзнy, пыр шoчынкa вoчa лeяcнy, тo oшeнoдeс, тo сaрaј oдoс дoрaс кoтoртлacнy. Лeбo кyцoмкo рoзжacoд. Сeз нaјo oлeснy сeнe кык вoјкoв. Нaјoс кaрa-yлeтнy мaтo кeркa дoрo нeкoд oз лeт eтвнy, бyдoн тeрoны, пoлoны.

Кыждны колo...

Сeкe вoсстaннo вoчeяcлy дyм вылac yeи Пeшeк Пeтыр Ceнaыд. Пырe-пыр-жo Ceнaбe пeткoдeснy тyрмaыe, eтeснy зapaдтoм вeштoвкa дa шoтeснy сyвтнy кeркa oшeн yлac, кыждны, мeд сeтыe oз пышe-нy вoјнac, a нeылo Ceнa дeнeн eтвeснy кык салдaт, кыждны... a-сo Ceнaбe.

Вoјнac Ceнa кымынe-кo гoрaа кыждeтe, мeд тoдacнy кeркaын e-жoс.

Нeдыр мeтe Ceнa дeнтe тyжe вyжeснy кyжeм мoрт, пpocтeннaяcoн гaртчoмoн, мeд oзжык тoдчeнy, дa чeтчeштeснy бoкшaб... Ceнaлы eскo oкoтa-жo вoлe нaкoд пышeнy. Coмын мeд oз eурнy cыкoд шoцпышe-яe шoртяcыe—кyтe aeco.

Кyжeм мoртыд пышeнy вeрмo-мaбe coмын-жo 15 кeлoмeтp cajoз. Пышeмo aдeылoмa Пaдeј Пeдoр Пeлa дa вeтaлoмa кырнышяcылy. A нaјo-oд тoдaн-ын мy „вoчeснy“.

III.

...Ceнaбe бapa aрeстyтeснy дa кoмынe вaчкeснy нaгaжaкoн кyш-ja вылac. Pытнac бoр лeчeснy, eз вeнy, мeд-пo шoнжыкa мyчeтчac, пышe-нyнo oз вeрмe-а.

Me мyнe Ceнa opдo, вeдлeнy e-жoс. Ceнa пyкeбoмa вoлнac вылac, зy-

мыштчoмa, пeнe мyрч кyртчoмa, шoчынкa pyжoктыштлo нaзoнкoн. Пyкaлo — дoрoмтoм. Мышкy вылac пaлeкыштoмa jeжыд дoрa, стaвыc-нeн вeр.

Ceнa кыкoкжaмыe apoca, лaц-кoсынeк тyшaа, шoн-кoд мoрт. Гoлe-нeк eмжaад eчoт дырjыc Ceнa кo-рoм coрoн-e бeдмылoмa, a мeжoн кy-тeс eщa вeрмeнy—пыр eзлe тoјтe: пepвoј кaгa вeдлe, ceceа бeдeмa oдo yжe o yжaвлe. Coкыд yжыд Ce-нaбe шoнмoдe, жoз opдa oлoмыд — eчeмoдe, eмeлmoдe, чoрeдe eлoм-e, нeнoмыe eз кyт eјo пoвнy. Кы-oтe apocoн Ceнaбe бoтeснy салдaтo, индeснy кaрaб вeлo мaтpocын вeт-лeнy Baлтeјcкoј мoрe гыжac вeвтe. Peгyдoн Ceнa тoдмaбeмa сeнe рeвo-лyтeиoнepяcкoд — бoлшeвeкяcкoд, кyтoмa лeдeнy нaлe нeгaжac, вo-лeнy нaјo гyea coбpaнeжac вeлo, нyдoн мaтpocяc пoвcын рeвoлyт-eјa ялe eopнeяc. Сeнe-жo Ceнa тoдмaлe мyжлa ceцoм eкыд вoлe cылoн oмдыpea oлoмыe дa eтeс aслe чoрyд кeв—кyтoчe вeрмaснy yжa-лe жoзo нaрeтeяcкoд. Ceнaбe вo мeтe пpимeтeснy бoлшeвeк пaр-тeјaб.

Нeдыр мeтe Ceнa eурoмa тyр-мaбo рeвoлyтeиoнeјo yж нyдoмыe. Boжын пyкaлoм мeтe сeтыe мынтoд-чoмa дeнгa вeлo. Дeнгaco вeстылe cылe мeнaм бaч, 25 шaјт, дa aслac тoдcаыc eтлoмa шaјт eo кымын. Moд пoрe eурлoмa дa тyрмaac aбy пyкeoдoмaбe, a вeтoмaбe дaлнeјo плaвaнo кyжeм вo кeжлo. Гepмaнcкoј вoјнa дырje кык кaрaб дa мeнoнeтe вoјлoмa cы yлe, a eјo пыр лoвeжoн кoлoмa. Oтeкe eјo вaac 15 чac oлo-мa, кoкжaмыe eo мaтpoc пeчe 6 мoрт coмын лoвeжeнac кoлoмa... Рeвoлyт-eјa дырje Лeнeнгpaдын jyнкepяc eјo eурлoмa дa вeрмoмa мыннy. A oнe гoртac, тoдcа мeстaын-дa, oз вeр-мe пышeнy, пyкeмoн лo вeдчe-нy—дырo oз вeнy, дырo oз лeтчoд-нy Пeчepa je вeлo...

Ceнa нaзoнкo oјoстeмoн кyлeштe мышкy вeвeыe jeжыд дoрaco, бep-гoдчeштe pyжoктoмoн дa шyo мe-нyм:

— Co мyј вoчeснy мeнo...

Ме повчи, мыјон ацї сылые мышсө, быггө көзид ваон кітисны — ыркмуңлі... кезјодлыны кутис...

Мышкыс Сеңалөн ставыс нагајкаөн нөјтөм туј, потласөма кучікыс, ловја јайыс бысмылтөма, ставыс вір ула, а кыті абу потөма—чуң судта лөз прут кајөма мыш вомөныс...

— Пышчыны татые колө...—нөжөнікөн, орјөдлөмөн бара меным шуө Сеңа. — Вежон кымын-кө оз віны... Гашкө верма... Кулөмыс өткоф көф көні... Віасны-кө менө... мөдые те, быдман-да, ме местаө сувтан...

Ме сөлөмсаң көсјығи сылые ужсө воқө нуөдны.

— Вај те катөд куз ыырдо... Сандрө Ваеіл рыныш дорө етіјө попсө да віңтовкасө... лычөн..., да кол ставсө рыныш пелөсас кундөмөн... Віңтовкасө төб ізас колта шјө... Сөдбөж зугјас шөңц боет, мед озжык төдны...

Сіңи шөктис Сеңа меным, даскык арөса дөғинаөс...

...Кыңи шөктис, ме сіңи вөчі, морт төдлытөг. Сөмын тај, буракө, абу-нын шуөма Сеңалы пышчыныс. Аскінас сіјөс бара чурмаө сүјисны да бара на кызвітые вачкөмаөс нагајкаөн, важ рана вылас.

Сөкыд гөгөрвоныс сіјө дојмөмсө, но нөшта-на екыд тершітныс нагајкаөн нөјтөмсө, коді мунис Сеңа вывті.

Аскінас, Зук-Ондрөј-Јогор шөктөм куза, Сеңаөс прікладөн тојлаліг тырји летчөдісны улыс дөрөм-гач кежыс Печера јі вылө... Лылісны.

Реғыд воісны Порогеаң жежыдјас. Ракајас ід вылө уекөдчиг мозжө најө уекөдчисны арестујтөм коммуңістјас вылө, понјас моз кутисны пурны најөс.

...Восстангө бөрын Сојва поспом заставасаң Ежваө пышчысны өкмис морт. Најө пышјөм мыгегі вайөдісны Мылдінө став пленө сүрөм ежваса гөрдармејечјассө да Піла Парас Иван најөс јукіс кујім пелө. Өгі јүкөн сіјө леңис „вөла“ вылө, мөд јүкөн нуөдіс чурмаө, а којмөд јүкөнсө—дасөгі мортөс нагајкаөн нөјтөм бөрын сүјис көзид жіғныкө да војбыд сені віңис, а аскінас ытис правлеңнеө Сандрө Петырлы „судітны“. Восстангө бөрын Сандрө Петыр унаөс-нын „судітис“, кујө-нын, зев өдјө ештөдас:

— Тајө мортөмыс бурсө. відчисны оз поз. Колө лыжыны, — лапјөдлас ыжыд ыпруч-пөвсө зевтлөмөн. Жежыдјас, Сандрө Петыр шуөм бөрын, оз-нын дыр віңны, пыр і летчөдасны Печера јі вылө...

...Мельников тегтыскөд да јешчө морт кујім-нол сөшөмбө-жө кујисны ылөдны мылдінас дадөјасөс, вермісны уөөдны најөс коммуңіст. вылө. Гөл дадөјасыд ескө бөрвылас і казалисны, гөгөрвоісны ылөдөмсө, да сөрөн: кісөөм ватө он-нын курынт. Некод ез лыет жежыдјаслы паныд кыв шуны... Нем кежлас Мылдін өікт ләкөсеіс гөрд вірөн. Кісөөм вірыс да візув Печера јуыс немчөжыс відасны Сандрө Петыр-коф да Парас Иван-коф палачјассө.

Војтөлыс помтөг ылас кулыејаслы, гөл крестанаөс нарөйтөмыс мездөм понда ловнысө пуктыејаслы гуыв ыланкывсө...

— Мі, ужалыс төм јөз, огө ву-нөдөј туј піекөдыејассө: Суворовөс, Морозовөс, Поповөс, Јудініс, Сусловөс да нөшта ГО МОРТӨС; Оні најө кујлөны өтувја гуын, ічөтік өт-рада пышкын.

БӨРЫҢТЧИГӨН.

I. Ревкомын.

Jeжды кыш.—Комі муын војна воеіс.—Фезертірјасые рота.—Партизан-јасөс снарадїтөм.—Куш кїөн еща воҕсаған.—Сыктывкар эвакуїрутөм.

1919 воға арын томїнік Сөветреспублика воліс зев сөкыд өлөмө, сы вьвтї муніс ыжды-ыжды лок. Гашкө, став гражданданскөј војнасө-кө боестан, сїјө кадыс медеа омөл да ҕескыд вөліс. Гөгөрбок фронт, республика колліс кїпыдөс паста. Асыввысаң топөдө Колчак, Глазовө пырөма; лунвысаң локтө фенікін, Тула дорө вома; ытыввысаң сүјө Јуфеніч, Петроград көсөј боесты; војвысаң ишщїтчө Мїллер. Со кушөм вөлі секи кадыс, топалө вөлі Сөветреспублика гөгөр жежды кыш.

Ез кол граждандскөј војнаыс бокө і мїан Комі му. Воеісны фронтјас Печераын, Ізваын.

Здрөгнїтїсны ыжды војна шыыс немөвөјса зумыш комї пармајас; шонавлөмөз резеіс бїөн, свінечөн, вїрөн војвыса едзды муыс, вөрваыс; јонтїс, сөдөмөзныс јїжіс војна жукалөмыс шынїтөв олыс комї војтырлы.

Мїансаң асыввылын і воывылын кылө-нїн вөлі лыјсөм шы. Комі му вьвтї ветлісны-нїн војскајас. Сөмынарјавылыс ставсө нуїсны мукөд фронтјасө, комї „гранїчајас“ колїсны кушөс, асланым вын улө. Вын мїан ез вөв зев јон, оружјө еща. Вөлі корасны Ізвајыса башнасаң војеннөј прїпас, да өдва герман мөдөдыштны гоз-мөд

вїнтовка да кымынкө патрон... Со кушөм кад вөлі 1919 воға арын.

Секи бурец Павел Васїлле-вїч Забојев (вөлі војеннөј комїсар пыддї) вайс мїанлы нөштa вїдчытөм лок јуор:

— Војвысаң, Кардорсаң, Удора пыр, петөмаөс Ежва вьлө жеждыјас, боетөмаөс Ајкатыла. Ныршщїкалө Степан Латкін, камандујтө капїтан Орлов.

Мїан ујезднөј власт шыҕїс. Воеіс вьл фронт, көч мөд ујездын (Јаренск), да матын, сө кілометр сайын Сыктывкарсаң, да-өд сесеа өткод—быдөн воҕын сулалө өтї пөлөс мөг: вермыны, вөтлыны врагөс. Ежва вьлө-кө петїсны жеждыјас да најөс-кө вайөдіс Латкін, колө вөлі вїдчыены татчө локтөмыс.

Пырыс-пыр-жө Сыктывкарын лөсөдїм ујезднөј ревком, вїт морт: Напалков, Забојев, ме, Мајегов да Чїзов. Кык вежон чөж ужалїс карын ревком лун і вој, орјавлытөг, шөјтчывтөг. Мед-војдөр колө вөлі мөдөдны жеждыјаслы воҕа отрад, медым кыҕкө накөд воҕсасны да кутны најөс талаң локтөмыс. Војенкоматлөн вөлі ічөтїк караульнөј рота—унҕыкыс фезертїрјас. Сїјөс кыҕ-мыј вермїм снарадїтїм да мөдөдїм. Сы шөрвөзө—ареа рөспута: прамөј туј абу, Ежва куҕа нарїҕ кьвтө, парекөдјас оз нїн ветлыны.

Сулаланыны Иртыш-өс мөдөдүм:

— Кытчөз верманныд, кытчөз көлөсаясыс чикөз оз жыны да кынмыны—кывтөй!

Ыжыд нафежа дечертирјас былө, дерт, ез вөв, сөмын некөдөс сесеа ыстыныс вөлі сїјө здукын. Камандїрөн муніс Прокушев, полїтрукөн—Желісеев, нөшта гөз мөд карса коммунистјас кывтисны. Муртса Часөз вөлі воөмаөе, сесеа парекөд абу нїн вермөма мунны. Сетісаң Жемдінөз отрад муніс подөн.

Ревком жітчіс вескыда телеграфөн да телефон Жемдінкөд, штабкөд. Пондїм лөсөдчыны кык ғырые ужө: партизан отрад чукөртны да мөдөдны фронт былө да Сыктывкар эвакуїрујтны. Бөрја ујас доддалїм утратотөс:

-- Кыз гажныд, мед вөлі лөсөдөма тырмымөн вөвјас!—шуїм утратотса уж нүдөыејаслы. Унаыс најөс корлім ревкомө, төдмасалїм уж жылыс.

Партизанјас чукөрмісны аеныс, медвојдөр коммунистјас да комсомолечјас (секи муртса-на комсомолыс тани котыртчіс). Накөд щөщ окоүітїс мунны і домна Калїкова,—сїјө лун дас саян, партинөј вежон дырїї. пыріс коммунист партијаө. Локтіс ревкомө, чужөмыс вескыда өзјалө, сїнјасыс југјалөны көсјөмөн:

— Менө щөщ мөдөдөј!

— Кытчө-нө, домна, тенө мөдөдам? Сени-өд колө лыжеыны кужны,—шуам.

— Фронт вылын ужыд сурас-на і меным. Ме сөлөмсаң көсја, мыј верма. ујавны револютеїјалы! Мөдөданныд-өд?

— Мун-нө, сепцөма окоүітан-да?

Нїмкод пырые петїс домна ревкомыс. Партизанө гїжеїсны і беспартеїнөјјас. Јөз чукөрміс вел уна, нувчїмсајас щөщ воїсны-ї. Сөмын оружјө абу—нїнөмөн тышкасны, воцсасны.

— Реквїзїрујтны окоүікјаслыс!—шуїс ревком.

Вајалїсны окоүічөј пїшщалјас, быдсама пөлөссө: өтка і кык стволајасөс, пїстоннөјјас і централкајас, берданкајас, крымкајас, весїг вїнчестер-вїнтовкајас,—кодлөн кушцөм сурїс, кодлөн кушцөм вөлөма. Бөрјїм буржыкјасө. Оружјө лоїс, сөмын-өд дрөбјөн резыны он мун жежыдјаскөд. Мі кывлїм-нїн, налөн-нө зев бур оружјө: англїјскөј вїнтовкајас, автоматјас, пулеметјас.

— Сїнцовлы кїстны пулајас!—щөктїс ревком.

Ремесленнөј школаса мастерскөјын воесїс вьл ремеслө—пула кїстөм. Вајїс Сїнцов пулајас, уна калїбра свїнеч молјас, унжыкыс оз лөсавны пїшщалстволјасө: ғырыса кїстөма. Топөдліс, страшщайтыштіс ревком Сїновөс да вьлпөв щөктїс кїстны.

Шур шар боеталїсны партизанјас пїшщалјас. Ревкомын (өнїја Обком) чїла-чола кылө—вїдлалөны затворјас. Кодкө кылө дїзгїс-лыїе залаас.

— Мыјнө? Кодї?

— Ме прөстүпїтчі,—вашјалөмөн вїсталө Паңа Чеусов.—Курөкыс чорыс-да, кызкө мыніс, трустыд!..

Ладнө, некөдөс ез дојд-да. Пулаыс пөтөлөкас вескалөма

Мыј сурö мөдлапөлө вужөдалим да гуалим, кушөмкө көлүјас ве-
сег Сыктыв јуө сүјим, вөснөдік
јі улө зөблалим...

Регыд ревкомын һекөд өз
кол: Забојев фронт вьлө-жө му-
нис, Напалков евакуірујтчөс
ісполкомса делөјаснас (сіјө се-

кі вөлі председателын),—петис
ескө кареыс ме бөрын, да мөыс
вожык вөлі воьма Зануллеө.
Ме бөстө сөрыс укомса делөјас
(ме сені секретарын вөлі) да
ассым семјаөс да војын мөдөд-
чө карыс.

II. ЫБЫН.

Каркөд јитөд абу.—Кујим вожа сорны.—„Јежыдјаскөд“ телефонөн сор-
нитөм.—Вөвјас пывсөны.—„Міјан штаб пленө сурөма“.—Панька.—Пышјөм.

Бытө нарошнө евакуація
кежлө поводсаыс локыс коз-
дөдіс, пашлак веөг лыјөө. Лым
еща, ог төд ракалы пөдсөзчыс
лөб оз, мурса туј бокса ежасө
вөттыштөма. Туј вылас ескө
лымјыс абу-һин—һиртчөма дод-
јасөн, сорасөма лыаыскөд, чөре-
сөм кын һајтыскөд. Вескыда-кө
шуны, дод-дөн һи телегаөн ес-
кө прамөја оз поз мунны, да
лөб-тај: сөшөм мөг сүіс. Туј ку-
за кысөны-чөжтөны тыра рөз-
валјас, рөвјас прыскајтөны—
сөкыда тажјасөны.

— Ылөз-ө бара ковмас бө-
рынтчывыны-а?—мөвпала ме дод
бөреа воелаліг моз.

дод-дын, көлуј пөвсын, куј-
лөны чөлад. Асным гөзја му-
нам подөн. дод һырө көрталө-
ма да турунөн вөтөма торја
јашцік—сені укомпартлөн дел-
лөыс, став партіјнөј документ-
јасыс і колан архивыс.

Мічажыкінјастө рөдтыштөдө
вөвсө міјан јамцікным. Кымын-
кө вөлаөс пановтім, уна тыр-
төм вөлајаскөд паныдөлім. Көд
сурө јуалас:

— Јежыдјасыс ез-на воны
карас?

— Ез-на вөвны міјан петігөн.

Гарјаа—Ыба костын паны-

дасис Г. В. Потапов. Вөтлөма
војенкоматсаң обмуңдрованчө-
ла гөрдармејечјаслы да бөр
лөктө.

— Но, кыз-нө мыј?—јуалө.

Ме муніг моз вөсталі кы-
мынкө кыв;өн положениечө јыв-
чыс. Сіјө воцө мунис, карлаң,
ме—мөдарө.

Луншөр гөгөр кымын воі
Ыбө. Һөкушөм торја „пробка“
өз вөв грузлы. Семјаөс колі ку-
шөмкө крөстөһин ордө, ачым
пырі пошта вьлө, телефон дінө.

— Каркөд телеграф оз уц-
ав,—вөсталөны мөвым.—Мөдө-
дім мортөс лініја куза корены
да справитны кыті торкөма.

— Важөн-ө?

— Асывсаңыс.

Морт өз во лунтыр. Мөд
луннас төдмалим-да, карас оз-
һин вөлөм уцав телеграфыс.

Вөчөнын телеграф вьлын
(телефон дорын) пукалө-дежу-
ритө О. О. Һөвоһын. Мі ськөд
сорһитам. Сөсөа Вөчөһн пыр-жө
сорһитө Һувчөһм. Һувчөһмеаң
вөтлөмаөе рөбочөјјас карө да
вајөмаөе јуөр: карын-пө һөку-
шөм влаөст абу—гөрд һи јежыд,
грабітөһны-пө кооператив... Һув-
чөһмө вөлі сөсөа воьмаөе Мајө-
гов да І. П. Чукичев (тајө вөлі

Яренскöй уездудыс, коммунист, уполномоченнöй штаблөн).

Рытжавыльс друг кылм— тинь!— полевöй телефон. Кысаң, кодй? Асланым али жеждяс? Неволн Вичиңсаң меным шуö:

— Осторожно, это белые.

— Алло!— шыасис төдтөм гөлөс.

— Слушаю!— шуи ме гөлөсө вежөмөн.

Телефон дорын кылö шум, рөч сорни: „Стойте, кто то отвечает“.

— Откуда говорят?— жуалис төдтөм гөлөс.

— Не говори, соври,— шуис Вичиңын Неволн.

— Это из Устьсы сольска, — ылөди ме.

— Врешь!— скөрые шуис төдтөм гөлөс.

— Верно!

— Верно? А где товарищ Юркин?

Меным какитчис, бытө сорнытысы омөла кужо рочнаса-да, чикөч-нин чайти жеждясөн.

— Юркин сейчас куда то вышел,— шуа ме.— А это кто говорит?

— Это — красные! — гораа, зев збожа шуис төдтөм гөлөс.

— Врешь! Это — белые, ты — белый!— воча сылы горөди.

— Красный!.. Мы... я— Шишкин, говорю из Пажги... Здесь есть товарищ Потапов.

Ме ог верит. Мөвнышти: миса, Яренскöй отрад, көни к аманфрас Шишкиныс, тыдало: пленө сурөма-да, сижө нимөн и сорнитө кушөмкө жежд опцер. Сизжө, миса, и Потаповыд вескалөна карад летчигас жеждяслы.

— А как зовут товарища Потапова?— жуали.

Мортыд ез чик пыр вистав, кылө, ачыс жуалис кодлыкө да вөлиети шуис:

— Георгий Васильевич.

— А еще кто там есть?

— Есть еще Журавлев.

Ме Журавловлыс төда нимсө и вичсө, кыз гөлөсөсө.

— А как его зовут?

Мортыд бара кылө, жуалис: „спрашивает, как, говорит, зовут? Сказать или нет?“

— Я— Журавлов! — кылис выль гөлөс телефонын. Чик бытө сылөн код ескө гөлөсыс да оз кызкө ескысыс. Бара жуали:

— Как Вас зовут?

— А тебе на кой чорт нужно знать? Ты кто такой— белый или красный?

— Я— красный, нет— белый!..

— А-а, красный, белый, белый, красный!.. мат!..

Зев чорыда маткыштитис сетчө телефонөн сорнытыс. Сы бөрын сесеа ми чикөч-нин төдим— тајөјас, миса, жеждяс... Муртса ми егө орөдө весиг телеграф провод карлакө...

Ыбө чукөрмим зев унаөн. Воисны сетчө Чукичев, Колегов да мукөд, Журавлов щөц. Јонажө сералим бөрвылас: зобыль вөлөм сорнитөмаөс телефоннад төрдяс— Шишкин да Журавлов. А маткыштымыс вөлөма— услөвнөј нас, сизі лөбөдчыломаөс Журавлов да Мајегов... Мыјөннө ме төди, кушөм „парольяс“ вермасны лоны?..

Чукичев воис-да, сижө сесеа кутис Ыбын индавын, вескөдлыны. Журавловлы щөктис вөвја-

сөс корены, дод-давны да вајны
 өшнүлө. Журавлов кыкыс жи
 кујимыс ветлис. Вөвјас абуөс,
 зев еща сурөма. Сесса конвој-
 он ветлисны, гіднајассыс від-
 лалөмаөс і быдтор. Вөвјаснысө
 вөлөм јөзыс зөблалөмаөс—пыв-
 ганјасыс адзөмаөс. Вајөдісны
 вөв 20 кымын. Тыртөм дод-да-
 өс сулалөны өшнүлын.

— Отрад-кө воас да ковмас
 өдјө бөрынтчыны—мед дае вө-
 ліны вөвјасыс! Öтi буржык вөв
 меным да Савінлы лөсөдөј!—
 щөктіс Чукічев.

Локтіс Обухов. Жмоткіс пы-
 зан вьлө меным бура ыжыд
 мешөк:

— Это тебе штаб прислал,
 —шүіс меным Обухов.—Пове-
 зешь с собой.

Ме весіг ег відлы, мыј і ем
 сіјө мешөкас. Уна суткі-нын
 учтөм-да, водышти гөбөч вылас.
 Ог төд, дыр-ө лоі менам учө-
 мыс сені. Сағмі зев ыжыд шумө
 —веккыд суматока мунө, быт-
 тө сотчыны кутөма гөгөр. Те-
 леграфіст Макаров һецкө ор-
 јөдлө сүтугајас телефоныс,
 ставныс шөјөвошөмаөс—жөзө-
 ны, пырөны, петөны, ојгөны.

— Мыј-нө лоі?—јуалі.

— Спасажтөј, кодi верман-
 ныд!—вісталө кашкіг тырјі,
 мыкталөм сорөн Шішкін:—штаб-
 ным мiјан ставнас пленө век-
 каліс... Јежыдјас матынөс-нын,
 гапкө Ыбө-нын пырөны... Ме

вөрөд локті Гарјасаң!.. Ој!..

Ез-тај ков мөдые щөктөм
 јөзыдлы—ставыс сүв-сав петіс-
 ны пышјыны. Штаблы лөсөдөм
 вөвјасон ог төд кодi муніс. Чу-
 кічевөс ме ег-нын адзыв: тыда-
 лө, медвојдөр пышјөма медбур
 вөвнад... Бөрвылас кывлі: Чу-
 кічев сувтлытөг скачитөма Лал-
 скө да сетісаң телеграмма се-
 төма штаб пленө сурөм јылыс...
 Ме мешөк боеті да петі-жө ыв-
 лаө. Веккалі медбөрја вөв дод-
 дө, Јарковкөд.

Ыб помас сүім Павел Ко-
 даһовөс: нопја, тащіктө туј
 куға—пышјө щөщ карыс.

— Мунан-жө, Павел Öөіпо-
 вич?—јуалі.

— Муна ескө да, ог төд,
 суасны-оз белөјјасыд... Медес-
 кө ез-жө суны—лыјласны менө,
 коммунисттө.

Мі Јарковкөд Межадорөз муні-
 м візјас вывті. Уна сорні ез
 вөв мiјан, сөмын жалітөмөн кач-
 тылім асыным јортјаснымөс,
 кодјас вөліны штабын, кодјас
 өні пленө сурөмаөс.

— Сөрт, көнкө, лыјласны
 ставнысө.

— Сөрт, лыјласны.

Пышјам јежыдјасыс, асным
 полам:

— Медескө ез-жө сүөдны
 мiјанөс?

Ез суны һі ез пановтны мi-
 јанөс јежыдјас: вывті өдјө лоі
 пышјөмным-да, кыс бара!..

III. Занульөз.

Еновтөм өіктјас.—Занульөсын центр.—Штабсаң пріказ.—Медвозда от-
 сөг.—Чукаыбса кое бөрын.—Вочасөн воө гөрд вын.—Быд фронтын јежыдјас-
 өс зырөны.—Бөр Сыктывкарө.

Воім Межадорө, һекөдөс-нын
 егө сүө. Ісполкомын һекөд абу.

Öдва весіг вөв сүріс—став вөв-
 сө мiјан во звылын нуөмаөс.

— Візінын ставнысö суам, — сорнітам ас костын.

От помніт, кодкөд ме вескалі мунны Візіноң, сөмын ез һын вөв мекөд Јарков. Мунім, төда, пу дод-дын. Пановтім кымынкө тыра дод-җасөс да ізваса беженечјасөс.

Візіно воігөн міјанлы паныдаеіс „конној разведчик“, јуалө:

— Көнөс жеждјасыс? Тыдалөһны оз? Кылө оз лыјеөмыс?

— Мі һынөм огө төдө, егө кывлө.

„Разведчик“ бөр бергөдіс ассыс еерөј вөвсө да гөнітіс Візінлаң.

Візінын бара һекөдөс егө суө—ставныс воңө пышјөмаөе. Весіг телеграф һі телефон оз уңав—ставсө раңөмаөе, косалөмаөе. Лоі мунны воңө.

Туј вылын паныдаелісны кушчөмкө јөз—нуалөһны, тыдалө, лавкаыс төвар: кучік, еітеч, һаң, коді пельном вылас, коді кыңаулас, коді став мөздортырыс тажјалө... Візін пос вылын тупласөһны салдатсөј дөрөмјас, гачјас,—обмундированһө, мыла ветлөма вөлі Потаповыд, кыскалөмаөе, чапјөмаөе...

Војлаңыс воім Чукаыбө. Ме ассым сөмјасө і делөјасөс Ыбсаң-һын воһті, ог төд көһө. Заводітлі Чукаыбыс корены, да ег адзы—кыс корсаң војнад төдтөм інеыд!..

Асывоңын воі Кебраө. Сені дежурітө вөвјасөс лөөдалыс. Ме вөв бөсті да воңө муні. Сөләм вылын сөкыд, бытөө ыжыд із лычкө. Медеа јона лөө шөгсыны пышјөм вөсна: став ужыс торкеіс, олөмыс зугеіс, штабыд пленө еуріс—жаліта ставнысө.

Занулле вөләкын паныдаелис Ст. Мачушев, бөр вөлі мунө Кебралаң, һөмотсөеллыс канцеларіјасө корөө:

— Воһөма кытчөкө, трустыд,—шуб.—Те һекытыс ең каңавлы?

— Ег, другө, һекыс ег адзыв, додүлө ез еурлы-һі... Көнөс-һө міјан јөзыс?—јуалі.

— Зануллеын ставныс... Штабыс-һө збыл пленө еурөма?

— Сурөма-пө-тај...

Рытјадор воі Зануллеө. Ічөтік еіктыд ставыс тыр—ывлавыв вөвјасөһ да додјасөһ, керкајас—јөзөһ. Тани өһі ујездној центр. Веекөдлыс—Напалков. Ужалө-һын ревом тани-і. Татчө-жө воһма губерһсаң (Устугсаң) уполномоченној—В. О. Быстриціј, куң тупһаа, вөсһісік, гөрд јурсеіа морт.

Зануллеын олігөн асланым штабсаң воіс пріказ: сувтөдны (кутны) став јөсө пышјөмыс, бергөдны өружја јөсөс, корены да ыстыны Чукаыбө патронјас. Лычмунім быдөһ—штаб дејетвујтө, пыкө жеждјасөс, һекөд абу еурлөма пленө. Шішкын мыыскө повзөма дај ставсө шычөдіс Ыбын.

Ме бөр лөкті Кебраө. Регыд сетчө воіс мевоңза отсөг—Лалскыс 26 коммуһіст. Збөјөс, көсјөһны вөтлыны жеждјасөс:

— Только давайте нам патроны! У нас запас—только то, что в сумочках.

Мунісны Чукаыбө. Мөд луннас ме Чукаыбө-жө муні. Воі сетчө, бурещ жеждјаскөд көс вөлі помаөма. Вісталөһны, жеждјаслы-пө бур пуж петкөдлім,

Лөсас тујјасөд.*)

(Набросокјас)

(Вылъ комі гіжөдкыв дас во тырөм куға).

...Уна сүдта, уна вежөса гажа керка код олөм... (гажа?—җон-нассө—da!) Кущөм өзөс-і востывны?! Кущөм вежөсө-і пыравлыны?! Кущөм өшиңөд зурк-вижөдлыны?! (Ок, он удіт быдлаө волыны!..)

Ем сен: і жуғыз гажа пелөсјас, емөс-і шуштөм пемыд вежөс-јас, кытчө шондіс некорсө оз інмыв... Но җоннассө керкаыс су-лалө кыпыд. Но быд вежөс мыјөнкө тыр!

(Сіңкөн олөм воыс-во вочасөн течалө-лөптө вылөжык-вылө... Көн-һиң-і помыс! Көн-һиң-і жылыс стрөјбалөн!? Улыс керјасыс кер-калөн пыдө-һиң мөртчөмаөс муас, а керкаөј пыр-на еігөрттөм... Ок, от удіт еігөртныс!. Гөгөр-на ідрөвтөм тупласө кер, уна-на ковмас дунвој да чер!..)

Гашкө-нө воғ-на тајөтор казтывныс, мыј көсјам пасјыштны мі? Гашкө-і сөр-һиң? Һинөмла казтывны, мүкөдыс шуөны?—дас во-һиң колөма, пыдө-һиң келөма. Мүкөд ужјас мијанвоғ сүвтөны.—Med! Мијанлы-ө повны воғө мунаң олөм кыпөдан планјассыс, өк-ыд ужјассыс! Мијанлы-ө сүвты өһи, кодыр „сүрс воға планјас“ гоз-мөд војасө олөмө вөлі пөртөма! Кодырөғ ез вөв реөіг өтік чаг пелөм керыштөма, өтік кер пом ез вөв лөзөма өтувја овмөслы, каз-налы... Өһи-нө мильона лыда-һиң!

Сің-жө-і култура ужын—гіжөдын, сіјөс лөөдны кужөмын, ез вөв сетчөғ кыв-һи-жын вужөм... Туј потас төдчытөғ, өөд пемыд вө-рөд кималас мунлім, кыз шуө—„чер-һи-пурт-на секјас ез вөв, да-і „некодлы“—на вөлы пујассө пөрлөдлыныыс, ордым виғсө һүөдны-ыс. Но... мунлылім, ордымаслім,—гыжнаным, пиғнаным кыресө јірлылім—лөсастуј виғсө пасјавлім...

Сіңкө-нө өөкыдлуныслыс мі велөдчам, лөсас тујјасө-дыс муныштлам. Ыжыд зарада колөм војасыслыс воғө мунны өд-сө щөщ содтыштам. Чуқјыс тыра пелсағыс гумыштам езыс чіб-лөгнаным зарава васө.

* * *

19-өд во. Тулыс. Вөр керка. Кач. Сыгтывкар. Леңинкар фронт. Ежва і Кардор. (Војлісны-лебалісны фронтыс-фронтө Варыщјас. Лөһа кулалісны вөрјасын Трипан Ваөјас). Чөглаөс олөм. Чөғјасөс ордымасөгөн гыжјас.

*) Тајө набросок серғыс Тіма Вең гіжө ыжыд хөдөжествөа вөст.

Баржа тыр кыскö паракод, Кардорö нүö уҗ ылö јöзöс. Бөр-
дöм. Сылöм. Маткөм... Гүдөк шы. Зык...

Олөм—Саріҗ.

Саріҗ—олөм!

Саріҗ—гыя ва!...

Со тонö кык ныв кутчөсмаё, оз көсјіны јансөдчыны... Па-
ракод кыр бердые нөжјөнїк чуктис. Торјалисны нывјас. Орі гөгеу-
рөсныс нывјаслөн, орі кажитчө став олөмныс налөн. Но енлө.—Кол-
лыс ныв мїјан кытчөкө вошї. Мїнүт-мөд колї. Тонө-нын сїјö: көҗ
вомөн котөртө-лебө ордјөдө паракодөс, чүргөдөма кїјассө воҗө, сыв-
җыштны-курыштны көсјө ассыс пөдруга пөвсө... Колї. Тупласан-
горзан колї кыр јылө нылка. Мужїкјас жерјалөны:—„Салдатө, сал-
датө нүөны!—нерөны серавлөны нывјасөс.—Гачтөм салдатјас... Вет
лөј. Мї-тај ветлім-а. Öнї тїјанөҗ воїс“...

Тащөм вөлы медвоҗҗа тужө петөмыд тенад комї ныв-анөј, ко-
дыр он чajt вөлы вермыны вөрзөдны тенө „даскык улпуа зор-
төҗ“... Но... лебалісны-нын бордјыв кыптыс Варышјас, на бөрөа
петісны медвоҗҗа чїкышјас—домнајас.

„I-i-i... гго... ггооо!..“

(Прелюдия „Көрт“ трилогияда.)

Шупкыс-пукыс парма вест сап пемыд вој. Улінік кымөрјас улыса өшјисны, вөр пу јылыскөд өтлаө кысисны. Лөң. Шы оз сет ывлавы, чөв. Чирөстлө сөмын кор-сурө һарборд, да шпоргывлө сылөн һебыда борд шыыс. Көни-кө кылө омлалө пон: „уу... ууу“.. һужөдлас һуға. I бара—лөң.

Ыркыд-һин. Узысөс сарајые керкаө пыртө,—һыргорөн шкор-гөны сен. Би сурја ујт вестын јуклөдлө сынөдсө, вешталө пемыд-сө, мунө—катө ју куға кыбөда би: җалскыелө кылө ағлас көрт із-јө; трачкөдчө пыж һырын пес, шпургө-ломтыеө сирөд пу; кыбые-ыс ачыс—качегар пу!.. Кыбөда мунис, пемыдсө бөрвытыс һе сы мында коліс.

Сікт сајын шуштөм. Быд пу сајые кажитчө ош, быд пощөс бокыс—кыјөдчыс шыш... Шуштөм... Ок, кущөма тајө сдук колө:—медескө есті, сөд парма шөрттыс—всжөдіс пемыдсө, кожөдіс-мунис курјерскөј појезд!.. Со-һин, со!..—кажитчө меным, кылө-һин пелын сылөн победнөј гөлдөса гөрөктөм шыыс: i-i-i... го...гоо!!!—лечыда члөстис ылын. Әрөгмуні-вөрҗис војса сук сынөдыс, пемыдыс шемөс мөз шелөдіс-пышјис, кытчөкө ылө өтарвыв вешјис (чөшкөдіс пелсө чувалыс-ош). Енлө, со—бара! (Тајө абу-һин вөт!)—„I-i-i... гго...гооо!..“ Мыј јурас гөлдөным горөдам воча: „Воронко, спро!“

Ар пом

Лечыд төв чішкылтө војвывсаң лунвылө.

Кынмөма һебыд му. Сувтөма жі.

Пөткајас важөн-һин лебісны ылө...

Көзыдыс најөс медем оз ві.

Бад пулөн кісөма веж, міча корјас,

Настөмөс колһны—кынтас, дерт, төв.

дүгдһсны золгыны, візывтһны шорјас,

Візвылыс он адзы мөсјас һи вөв.

Лунјасыс гудырөс, пемдөма быттө:

Јенежсаң му ылө лым кісө тыр.

Љверјас да пөткајас пырісны позјө,

Көзыд төв најөс оз віз зев дыр.

Челадјас велөдчө школаһн уна,

Сһнһсө востөһны,—палалө јур.

Лептөһны, дорөһны ыл олөм најө

Ем сыла кіјас да еуелуһныс бур

Сіктјасын важөн-һин муһһсны вөрө

Пөрөдһны, кыскавһны сортовка кер.

Комі морт оз јөрмы—парма вөр гөрө.

Вына сој күтө зев зумыда чер.

Љверјаслыс, пөткалыс, мортјаслыс, пулыс

Олөмсө-ылөмсө зік вежіс ар.

Вежіс і сіктјаслөн, грездјаслөн чужөмыс,

Вежіс щөщ столітса—Сықтывдһнкар.

ПОВТӨМ ЗОН.

(Серпастор важаа коми оломы).

Войдөр со мыј шуа-кајта:
 Оз ло омӧлыд, ме чајта,
 Јӧзлы петкӧдла-кӧ тан
 Важаа кадлыс чужӧмбан.
 Тајӧ кадыс му пыр муни,
 Пӧрыс пӧлјаслӧн-нын вуні.
 Меіаа пӧрјалӧм оз ло:
 Коли сесаӧ квајт со во!

Оліс-выліс парма шӧрын,
 Ежа дорса пемыд вӧрын
 Повтӧм сӧлӧма да јон
 Јокыш нима коми зон.
 Гортса јӧзкӧд сіјӧ вӧлі
 Гам да еорні вылас мелі;
 давјын ветлӧдлігӧн лок,
 Зверлы абу муса вок.
 Уна ошкӧс сіја кыліс,
 Уна тулан нӧвјӧн лыліс;
 Шедліс сылы дона нӧз
 Ӧті вонас гашкӧ кыз.

Јокыш ез вӧв пемыд јура,
 Быдтор мӧвпаліс зев бура,
 Тӧдіс, кытысжык да кӧр
 Вӧрын корены кыјантор.
 Сіјӧ нӧгӧн ез-на јӧрмыв.
 Весіг мусер руч ез вермыв
 Удад зонлы пӧртны сін—
 Нӧкыз Јокышыс ез мын.

Тӧвса заптӧм дона кујас,
 Коди вузӧс вылӧ тујас,
 Јокыш аслыс, дерт, ез чӧж,
 Паччӧр сӧрӧгын ез пӧж.
 Сылӧн сецӧм вӧлі ладыс:
 Муртса воас тувсов кадыс,

Сіјө лөсөдө-һин пыж,
 Улө копыртөма мыш.
 Регыд пыжсө сіјө вөчас,
 Буржык күсө сетчө течас,
 Локсө, төдөмые, оз сөвт.
 Вылас шлапкас еумөд вевт.
 Сожантор-на јешщө лөдас,
 Сесеа Ежва кывтчөс мөдас.
 Тујлөн помыс лоас сен,
 Рочјас вежласөны көн.

Рочыс вивті вөлі најан.
 Пыж тыр кусө сылы вајан.
 Сетас сы вылө кык чер:
 „Мун-пө, зонмө, сесеа бөр!“

Kodі парма пыщкын олө,
 Черыд јона сылы колө.
 Ез вөв коміјаслөн көрт,
 Көт те сыркјалөмөн бөрд.
 Он-кө купечыдкөд вежсы,
 Көрта көлујыд оз чөжсы;
 Ошкөс мајөгөн он вi—
 Төдіс тајө парма пі.

Јокыш увлаңө быд тулыс
 дона кујас таңи нуліс,
 Гортас вајліс чер да шы,
 Бытөө понлы еетөм лы.
 Гөгөрволіс ескө сіјө,
 Кыңи руч моз јөзсө кыјө
 Купеч-мортыд-да, оз поң
 Рочкөд панны зык да кос.

Өғи воө, тулыс помын,
 Јокыш адңіс Сыктыв вомын:
 Міча рөма—гөрд да вiж —
 Увсаң локтөм еіңім пыж.
 Најө ыжданас қик өткөд,
 Вөчан ногнас мөда-мөдкөд:
 Куң да векһи, нырыс јос,
 Шуны омөлөн оз поң.
 Сіңім пыжын јөзыс вөрө,
 Ассыс ужсө зіла керө—
 Сынө-гурскө. Быдөн том.
 Мыјкө сылө налөн вом.
 Сылөм сыныејаслөн гора,
 Збојлун сама, абу нора.
 Некоп комі морт ез сыв
 Тащөм гажа сыланкыв.

„Аттö дивö, код-нö таяö?

Кытчö мөдөдчисны најö?

Мыккө визывбө-нын зев.

Оз-тая, мајбыр, овны чөв.

Но-да мөвпавнысö нинөм.

Төдчö налөн паскыд кынөм.

Таяö ставыс купеч морт! —

Шуис аслыс Jokыш-јорт.

Кыжеан көлүј сылы ковзис.

Сөлөм удал зонлөн ловзис:

Бара сурас сылы көрт,

Көт-и ічөтiка, дерт.

Таво рочыд ез-на волы,

Вежеөм-вузасөм ез молы.

Jокыш увлаң ез-на ну

Төлын чөжөм дона ку.

Луныс помасны-нын пондiс.

Парма пыцкө сунис шондi.

Локтiс тувсов лунлөн чој—

Југыд бана шоныд вој.

Пыжа војтыр узны сувтiс,

Ветлө-жуө вадөр увтiс,

Зевтö жежыд дөра чом,

Мед оз куртчав најөс ном.

Чомкөд ортчөн бiпур өзjө.

Ыжыд пөртjын пуны көсөјö

Јај да черi төдтөм jөз.

Шынсö леzө пожөм пес.

Лыа вылө, бытөө өирјас,

Пыжјас лепталiсны нырјас.

Катны возө налы дыш.

Морт моз шојтчө өзім пыж.

Jокыш сенi дыр ез жујјав.

Самсö рочјаслыс ез тујав,

Аслас өіктö нырыс пыр,

Мунiс нiмкодасiг тыр.

Сылөн өіктыс ез вөв ылын—

Кык ју костын, нөрыс вылын.

Өіктас өліс комын морт.

Воiс сетчө Јокыш-јорт.

Пондiс ветлөдлыны өдjөн

Чомjыс-чомjө кызпу бедjөн.

Өвенө кашкас—тук да ток:

„Кывзы менö, муса вок!

Купеч котыр локтiс татчө.

Увсаң муно Ежва катчөс.

Өні уңны көсјө тан.
 Көртыд лоас шондiban!“
 Ежва ју моз өіктыс гыңис.
 Ывла тырнас јөзыс шыңис.
 Жөзө пөрыс, жөзө том,
 Бығғө ваын терыб ком.
 Шогныс налөн бөрө колө,
 Төданторсө Јокыш долө:
 „Рочыд ез-кө ескө кат,
 Лоі кыҗеҗаслы мат.
 Уна шыҗас чегі миҗан,
 Уна емөс комі пиҗан,
 Кодлөн абу весіг чер,—
 Пуыд керавтөг оз пөр.
 Рочыд тыра пыжөн кајө,
 Көрта көлуј көнкө вајө.
 Сесеа унатор ог шу.
 Нуам вежны дона ку!“
 Јөзыс ызгө: „Нуам, нуам,
 Најөс вадорас-кө суам,
 Ез-кө мунны најө тас.
 Вежан торјыд, мајбыр, дае!“
 Чомҗас дорын мыреөм вөсөс
 Быдөн бөрјө куҗас костөыс
 Нҗг-da, руч-da, тулан ку,
 Мыјөн озыр комі му.
 Тајө уҗыс абу сөкыд—
 Стағыс ештис налөн регыд.
 Вадөрвывсаң уна ноп
 Пыжө шыблалөны—шнөп!
 Шипу пыжас налөп кокні,
 Сірөн мавтөм, бур-ні, лок-ні,
 Кујім пелыс, өті зыб,
 Вітөн пуксан-кө он лыб.
 Өтпыр, бығғө повзөм ыҗас
 Увлаң өдзөдчисны пыжас.
 Горзө Јокыш сецөм кыв:
 „Кежөј, вокҗас, шуҗгавыв!“
 Ваыс паскалө да пузө—
 Ежва јуө мөд ју уө.
 Вөсөө еінлы Сыктыв вом.
 Вадор вылас жеҗыд чом.
 Рочлөн пыжас пыр-на сені.
 Купеч котырыд-нө көні?
 Оз-тај кывыс налөн зык.
 Ловја мортыд сөмын кык.

Тажö кыкыс паскыд чера.
 Вылас дөрөм мича еера,
 JURас шапкажасныс гөрд,
 Дона ноjыс көнкө, дерт.

„Талун воjыд вьвтi номjөе,
 Унжык рочыд пырис чомjө,
 Пыжсө вiзöны кык морт“.—
 Гөгөрвоис Jокыш-jорт.

Комi воjтыр збоjа сынö,
 Воö купеч шojтчан инö.
 Öти вiчыс пырыс пыр
 Чомлаң турис, бытö шыр.
 Воссис дөра чомлөн вочыс,
 Уна петис сетые рочыс
 Паскыд пельпома да jон,
 Чужом гөрдөдөма дон.

Сесса жуалисны најö:
 „Kодöс jенмыс татчö вайö?
 Кывзöj, кущом тiжан мөг?
 Бур-ö, омөл ветланног?

Jокыш сувтис лыа дөрö,
 Рочөс матычыны корö:
 „Локтöj талаң ставныд тi,
 Дона куjас вайим ми.
 Мыjда вермим онас чөжны
 Көсjам тiжанкөд ми вежны
 Көрта көлуj выдö, дерт.
 Коланторjыс мижан—көрт.
 Локтöj, купечjас, ен полö,
 Комi jөзыд рама олö,
 Jоксö некодлы оз кер,
 Сöмын корö шы да чер!“

Рочjас серөктисны воча:
 „Полөм мижан овлө шоча.
 Паныд еурыеjаслы ми
 Вермам чегны кок i ки.
 Ми-кө бостам дона кусö,
 Көртнад тыртам комi мусö.
 Мижан көртыс вьвтi бур—
 Уна орөдльвлис jур!“

Jокыш шмонитөмөн чajтис
 Тажö кывjассö даj кajтис:
 „дерт-нын абу омөлтөр,
 Зверлөн jурыс орас кор.
 Тащом көрттö-кө тi сетад,
 Дона кунад, маjбыр, пөтад.

Өти сиктын руч да ниг
 Таво кыјим го да кыз!“
 Синныс купечјаслөн ворсө,
 Кокныс лојо лыа дорсө.
 Некод чомлаң бөр оз мун.
 Вуні рочлөн чөскыд ун.
 Кыјеыс котыр пыжеыс петіс,
 Ноцјас рағалис да лөдіс
 Вадор вылө вајантор.
 Куөн тырі Сыктыв дор.
 Рочлы јокыш шүө: „Виқөд!
 Талөн доныс абу ічөт.
 Кущөм сук да мича гөн.
 Таыс бурсө адған көн?
 Вајө вежласөмсө вөчам,
 Ниглыс, ручлыс донсө течам.
 Асныд артыштанныд, дерт,
 Мыјда позас сетны көрт!“

Рочјас серөктісны бара,
 Сесе равөстісны јара:
 „Јона артавны оз ков—
 Көртнад виңдас тіјан лов!“
 Комі војтыр ставныс шемөс.
 Мыј-нө тајө: вөт-ө, вемөс?
 Вежеис купечјаслөн сам,
 Горні налөн абу рам.
 Быдөн локыс мыкө горзө,
 Быдөны кутө вијанторсө:
 Коді шыпурт, коді чер,
 Көт те сетчө весөпөр.
 Пуртөн шенасөны кјјас,
 Возө чургөдчисны шыјас.
 Квајтөн скөра пырыс зев
 Лезны лөсөдчөны нөв.

Јокыш горөдіс: „Бур вокјас,
 Өдјө нуөј татыс кокјас!
 Адғад налыс чужөмбан—
 Пыжа рөзбојјас-тај тан!“

Ез-на усит помөз шуны,
 Кызі коксө колө нуны,—
 Возө уекөдчис роч јөз:
 „Вај-пө вөрсаястө нес!“

Парма піјан сетчө јөрміс.
 Некод пышјыны ез вермы.
 Рөзбој чукөр—ук да ок!—
 Шонтіс кыјсејаслыс бок.

Уна сурі комі мышкө
 Шыпурт воропөн да тышкөн
 Зургөм, вачкөм, мукөдтор,
 Роцјас тешигчисны кор.
 Најө некөдөсез вiны,
 Сөмын нөјтөм помыс чiни
 Кыјысы-војтырјаслөн нем,—
 Сiјөс сүмөдөн он дөм!..
 „Сесса накөд со мыј вөчам:

Увлаңјурөн јуас леғам!“—
 Iндiс чуннас өтi роч.
 Вөли секи асывоғ.
 Мiча кыа кусны пондiс,
 Парма пыщысы петiс пондi,
 Сағмiс ловғис пемыд вөр,
 Мулөн, валөн вежгiс сер.

Омөлтөрсө вөчны дыр-ө.
 Роцјас шыблалiсны јiрө
 Нөјтөм војтырјассө пыр
 Равзiг тыр да чужјiг тыр.
 Јокыш колi кызкө бөрас
 Вадор вылас, рөзбој шөрас.
 Кiас чер һi пурт ез вөв,
 Сөмын скөрмiс сiјө зев.
 Асылы шуiс сiјө лүчки:
 „Најөс воча ог-кө кучки,
 Iчөт лөас меным дон,
 Ог-һын ло ме удал зон!“

Рөзбој чукөр жуө, ызгө,
 Кыркөщ дөрө сiјөс кыскө,
 Балабөжас зур да зур,
 Троғакылө сылөн јур.
 Јокыш јортлөн сөдөм өзјыс.
 Öтi рөзбој сiјөс көејыс
 Ваб тојыштны-да сен
 Паныс налөн чорыд вен.
 Јокыш чегiс рөзбој кiсө,
 Мырғiс-боетiс лечыд шысө,
 Сесса шынас рөчөс—быщ!
 Ачыс терыб, бығтө пыщ.
 Чегөм соја рөзбој уеiс,
 Ез-һын четчыв сесса муыс,
 Чүжөм сылөн лоi лөз.
 „Вiјөј, вiјөј тајө зонсө,
 Пемыд вөрыс петөм понсө!
 Мыјкө вывтi сiјө јөс,

Өтнас лептис тани кәс!“

Вадор тыри ыжыд зыкөн.
Рөзбој піјан комын кыкөн
Зонсө гөгөртисны сен,
Уеөм мортыс кујлис көн.
Повтөм Јокыш лечыд шынас
Оз еет матыстчыны дінас,
Өти рочлы бара—суц,
Бығғө кокыштөма куц.
Мөдлы зургас морөс шөрас,
Пелка бергөдчыштас бөрас,
Көјмөд мортлы перјас еін,
Сөмын рочјасыс оз мын.

Ош моз локміс рөзбој піјан:
„Кујим јорт-нын уеіс міјан!
Но-кө заводитлам вај
Комі зонлыс шырны јай!“

Біөн југһитисны еінјас,
Јара јірыштисны піңјас,
Лептис шыпурт уна кі.
Кыщын лоі парма пі.
Өтпыр вадорсаң і вөреаң,
Коді воҗсаң, коді бөреаң,
Саріҗ гыис ветлө кыҗ,
Рочјас зырөдісны еіҗ.

Сөлөм Јокышлөн ез повҗы:
„Көт-пө өлөм менам овеіс,
Төдны пондад өні ті,
Кущөм војтыр тани ми!“

Рөзбој чукөр ергө-мургө.
Черөн, шыөн кучкө, зургө.
Паскыд шыпурт вач да вач—
Віјөм вылө абу наҗ.

Регыд ештис налөн „шырҗөм“,
Өтка тышкасыекөд мыреөм.
Кулі сени Јокыш-јорт,
Ез ын адҗыв ассыс горт.

Рөзбој јөзлы ез ло лөсыд;
„Тажө морт вөсна-пө пөеыд
Міјан кісеіс пелса тыр.
Шөекөд сорөн җургө вір.
Воҗө ју куҗа-кө мунам,
Такод зонмыс сурас уна.
Гөгөр шуптөм пемыд вөр.
Вајө, јортјас кывтам бөр!“

«Кывтам, кывтам,—быдөн шуө:—
 Мунам татые буржык муө,
 Көни олыејасые шаң,
 Көни быдмө шобди ҕаң!»

Бара лыбіе налөн сылөм:
 „Ғажа мјјан олөм-вылөм,
 Талун тани, аски—сен,
 Некод мјјанөс оз вен!“

Рөзбој котыр сынны бостеіе,
 Ужые пелысјаслы вогсөіе.
 Увлаң лебзөіе еіғим пыж.
 Катны налы лоі дыш.

Тащөм вөліе секеа олөм,
 Комі муө рөзбој волөм.
 Тащөм вөлі збој да јон
 Јокыш ҕыма комі зон.

Нојабр, 1929 во.
 Көрткерөс еікт.

Печкыс

Швыргі, швыргі каттемөј,—
 Вугыр ен-на боет!
 Њужав, ъужав кузаөј,
 Гармы да ен ор.
 Ловыв лептө рытјыны
 Печкан помын мем.—
 Таз-жө коркө нывдырјы
 Тыртавли каттем.
 „Кішірісті Сөкөлдөс“
 Мыла сыліг моз—
 Асыввылыс гөрдөдтөз,
 Леэлі кудел тош.
 Колөма-тај, лебзөма
 Секса оландыр;
 Пөрысладор жебмөма
 Возпер дырса вын.
 Кыз-бы ескө ъужтыны
 Кузајылөс мем.—
 Јешщө-на көт гуыштны
 Во-мөд содтөд нем.
 Пөчө, пөчө, сылышта
 Тенсыд сыланкыв.
 Гусөнікөн ліпсышта...
 Пөчө, он-ғын кыв
 Менсым, зарғы пыдыле,
 Шуна сыланкыв.

Олөм мүнө воңо.

Кельыд көрт.

“УРОЖАЙ ДА КОЛЛЕКТИВИЗАЦИЯ” ПРАЗНИКЛУН ВИҢИНЫ.

(ОЧЕРК).

ОКТАБР 14-ӨД ЛУНГА АСЫВ.

Муртса-на куң увја парма саясаң мытчысис блядынык араа шонди, пачкыд муртугыс вөли тырөма-нын матигөгөрсө ектјассан ВиҢинө воыс јөзөн. Ставыс настасөмаөе мичаыс мичаа, кодөс кыпавлисны воңти сөмын ыжыдлуны-јасө вичкоө ветлыны. Мыј тајо лоөма талуң? Төдтөм, бокыс воыс мортлы төдны зев сөкыд. Талуңја лунлыс оласногсө төдтөг асыввојывесаң пөлыштис лчыд төв да кутис ымзөмөн омлавны кага бөрдөм шы моз. Төлыс кыпөдис ас бөрсө асыввыесаң руд чужөма кымөр. Шонди һөжјөникөн, торја зилөмөн мукөд асыв дорыс, кағысис керкајас вестө, кымөрөн тупкыстөз казалис ВиҢинө уна јөз воөмтө да шыңмуһис. соң тырөыс којыштис езыс резбаа зары дөра јүгөрјасө ВиҢинса муртуј вылө.

Ез вермы сјө төршасны талуңја асыв мувыв гажнас, ез вермы бура төдмасны орјаслытөг өтарө поңвыв муныс јөзнас, тупкис сылыс чужөмсө пачкыд руд кымөр. ВиҢинө воыс јөз вылө шаркытис гырыс аңкыш, поңгыс моз, зер. Көсјис, еекөн, повзөдны воыс јөзөс, мең најө бергөдчасны лбө пыраласны керкајасө, сөмын ез сы ног ло. Воыс јөз бығтө һинөм ез-и кывлыны, сувтлытөг долыда варовитиг тырја кысеисны воңо, сөмын гораа шлопакылө најө кок улын муTRASыс жуңкыд һајтыс.

ВиҢин вичко лантлытөг јуркјөдлө гораа, тыдалө поңыс зилө кыскыны вичкоас муныс јөзсө. Сөмын һекөд сетчө ез сувт, оз веекөдчыны вичколаңбө, веег ез виҢөдлыны. Ңик ставыс, ичөт и ыжыд, мужик и нывбаба, бизгылөи јокмылтчөны мича мајдөг шап быңјас моз өвөлаө—ВиҢин рајјонса колхозјас да коммунајас куст правленһөса керка динө.

Мең-һин долыда, вылө коқјасө лөпталөмөн јөз воңвылас вөли шавкөдөһны Рајвиңму управленһөөн јуралыс Кукулын, рајисполкомса есекретар Чугајев, рајаграном П. Парначов да колхозјас, коммунајас кустса правленһөөн јуралыс К. Фрефтаков. Налөн куң гөһна, гырыс јура салөгјасыс лөллаөсөмаөе гудөк мек моз, гырыса да чорыда воелалгад, курышталөны һајтсө гырыс гијасөн, һајтыс пыңјалө да топалөм ваис болка кылө һајт костас, а һалы тыдалө һимкод сјө, чиркјас моз четчышталөны духовөј музыкаөн ворсөм шыө моз. На бөрсө, дерт, долыда мунсө и бөрсө јөзлы. Сөд ној кыпанјас өшјөм зер војтјасыс воалөһны зарыһөн да езыөи ломалыс из војтјас моз, шонди өһөдөм јүгөрө зөвтчөмөн.

Шајнаја керкасаң да пароднөј дом динөз, өтарө-мөдарө, омөлыка көчдаспөв ветлөмөн, мыјкө ме төршаси асывчөж тајо торжественнөј шөствијө-

ыскөд. Кор кутисны воыеяс почмыны, щөц сувти өти чукөрөн Межадор тракт вывсаа воые жөз піө.

— Каналлаыд, сормыштим, зонмө, мійө Иван, воёмнад—гусёника шуе менам возывса гөрд тошка ар 47-а морт ортчөн муные лашкыдик тушаа том мортлы.

— Абу-өд матын Межадорсаыд воныд тащөм һајт тујнад... Һивөм јона шөгөыны, гашкө ег-на јона сормө.

— Вөдөн колөм воны!

— Сібдыныс алы мыј тащөм һајтнас!—Горөдіс на бөреа муные нывбаба.

Тајө сорніјасөн мі кезім щайнаја керка мышывывлаң. Сені јос јыла выль керка вылын тыдалө ыжыд гөрд флаг, етен пасталаыс накыд кумач пона вылын доналө жежыд гижөд: „Праздник урожая и коллективизации, праздник трудящихся крестьян за социалистическую перестройку деревни через коллективизацию сельского хозяйства“. Тајө кык сүдта керка воыс тырөма жөзөн. Мі чукөрөн мырдөн моз тувјасөм пырөдчим жөз котыр піө дај вошим, быггө егө і вөвлө, ас гөгөрые һекөдөс ег күтөј адыны жөз етенаыс өтар, сөмын тај ылын лувывывлаңсаң вөлі виçөдө мијан вылө шонди.

— Јона-жө гажа талун асылыс, Семө долыда зев шуе жөз етена шыцкыс ар 67-а дед.

— Ен сорнит, Петрө дед, çик-өд ыжыдлун код.

Збыль-өд, јона і гажа вөлі Виçыны Октабр 14-өд лунса асылыс.

КУСТ ПРАВЛЕНЬӨ ВОЗЫН.

Кустса правленьө воç тырөма жөзөн. Кыç тај посныдик өтсүдта понола јаг нырок довјалө гырые гыјасөн, быггө став нырокнас путкылтчө өтарө јона төла поводфаб, сиз-жө куст правленьө воçса жөз вөлі довјалөны, өтка, ыжыд јокмытөн, гырые гыјасөн путкылтчөны пощөс дорлаң. Вылысаң виçөдланкө тајө јокмыл вылас, сені сарвиçө чышјана да шапкаа суре јур. Јурјассө ставыс чатөртөмаөсевдорлаң, төршасөны быггө шондиөн, а ескө ставыслөн јурас өти мөвп: „сйавлаам өгө бара коркө пощөс дорлаңыс-а“.

Пощөс пөлөн, медвозза сарвиçө бизму ужалан машинајас да көлүј-Ставсө јукөма кык пелө, сувтөдлөма выльјассө (өнијасө) да важјассө ортчөн-ортчөн. Со кык вөдөн бергөдлан машинајас сулалөны долыда зумыштчөмөн, а налы паныда сулалө куç гума да кыз шафта кырымөн вартан, сійө зев жугыла виçөдө машинајас вылө, гажтөмтчө, сөмын өтнас-һин колөма, мукөдјасөс машина çескөдөма. Сизжө-і шабди һарјалан машинајас дйрөдчөмаөс паскыд јос пинјасөн да виçөдөны важынкисеөм һарјан вылө, көсөјоны куртчыны—пасмунөдны нем кежлас. На гөгөр покеөны нывбабајас да кјјасөн бокјасө швачјөдлөмөн шенчөны өнија олөм кыпалөм вылө да возза уж вылө. Өти ар 50 нывбаба кјјасөн өвтыштис да шуе:

— Мыјыс-кө-өд сојјасыд мијан виеөны! Çик çирөј кодөс, он лыет вөрчөдныд...

— Дерт, оз машинајасөн вартөмыс да һарјасөмыс—горөдіс мөд.

— Сіјө-і ме көсөјі шуны. Став лыөөмтө мијанлыс сојисны есіјө пөж горщјасыс—индө һарјан да вартан вылө.

„да, да... Сіјө сојис мијанлыс, став лыөөмсө, став вынјөрсө һещкис, став сөнсө.“—Мөвпыштан аслыд. Мыјкө-өд арбыднад да төвбыднад на гөгөр комі нывбабајасыд бергавлісны-жө.

Һарјасан машинакөд ортчөн-ортчөн сулалөны çик сецөм-жө позадн кык гөгыла көрт плуг да киеөм гөр; киеөм пу агас, çиг-заг да рандад агас өтлаасөмас, көч ескөн і најө аслыныс врагјас-да; көçан машина-семірадка, тријер да триумф (көјдыс сорөјүртан машинајас); вундан машина ас куç јос пинјас сөмөм чарла куртчөмөн шыпывиçө жөз возын.

— Сетöма-көт женмд мем куз немтö, быдса дивосö адзылан—полг тырји вундан машинасö малалг моз шуö ар 80-85 дед—медкөт нöшта немöј нужалгс во вгт.

— Дедушка! те-öмöј ен-на адзывлы некор тащöм машинажасö—жуалö ар 12 дегина, школьнк.

— Кые-на адзывлан? Мижан пöчинокын тащöм дивöјасыд абуöе, сöмын ош, көјин да со тащöм—индö кисеöм гөр-агас вылö—зверјасыс.

Вөлöмкө, тајö дед петöма „урожај да коллективизатсја“ празнык кежлö ылыс пöчиноксаң.

Визму ужалан машина да көлуј бöреа торја ичөтк јөрјас пын сулалöны вöвјас, мөсјас, порејас да ыжјас. Откымынлөн гирвищö сöмын кучк улас лыс, најтөн тырöма, зугеöм куз гонаöе. Мукöдјаслөн епина вывјас пушкөтмаöе, зк пач кодöе, гөнјасыс жеңыдöе, гыж улад оз еурны, сöмын мича рөмпöштанөн воьалöны.

— Кые-нö нöбын тащöм мича сөдјурсö—жуалö лацкыдк тушаа нывбаба сөд жура мөс көзайкалыс.

— Кые-нö нöбан Марјушöј, ачым быдтi. Со зк тащöм омöлык-жö—индö ортчөн сулалыс омöлик мөс вылö—вöли мејам талөн „гөрд пел“ мамыс. Сесе агроном щöктöм сертi ме вайлi тајö Вицинса случнöј пунктас. Тајöс, сылыс писö, быдтi шоныджык картаын, тајö бөрја војасас вердi јона-нын турнепсөн да аслам шем петö, вищöдлыныс ныланöј вылас ог лыет, мича аззасыс.

— Мича-i ем.

— Мича.

— Куканаслс-нын?—гөгөр жуасöны да шеңöны.

— Первојыс-на.

— Кукаңсö ен начкы...

— Он вузав?—Горöдисны унаөн.

— Ог-жö начкы да вузав, ачым колхозö пыри-да сетчö көсјам рөдјөдны.

— А јöлыс-нö кущöма?

— Мыј сесеа, чуркi-будi, öнөз-тај пöштi быд лыетöмö 3-4 кринчаөн вайö-а.

Тащöм-жö жуасөмјас, сорныјас да шеңöмјас мича вöвјас динын. Сöмын сенi ставыс мужкјас.

— Вот тајөн сортөвöјтö кыскавын. Пуктан-көт ме чайтла дас кер дод-дад, оз ружекты, —швачкiс öтi дадö сөд воронöј вöвлы епина вылас.

— Кысаң-нö талөн голыс да јурис заводитчö?—шеңöны зев унаөн ланја пела, жеңыдк ныра, зев ыжыд јон поре вылö.

— А кокыс, кокыс, зк вершөк куза!

— Сылыс талөн көнкö уна вершөк кыза.

— Дерт, ем, көт винтовкаыс талы лыжан јаяс, оз мөртчы!

— Оз, дерт, вiрыс војтышт сылаысла!

Кущöм пöлөс бур скөфинас-көт ен боет, ставсö вiсталöны, мыј сiјö лоi случнöј пунктö мамјасö нулывлөмөн, шоныд гiд-картаын вищöмөн, нормаөн вердөмөн да бура дөзөрiтөмөн.

— Вежеö, зон, олöмыд, вежеö—пыдысаң ыдыда лолыштөмөн шуис öтi мужкiс.

— Вежеö! да-öд нöшта зев öдјö—содтiс мөд.

— Öнi сесеа пыщкөсас-кө пыравлам-а. Сетыс дај вищöдлам.

— Пыралам, вищöдлам... сöмын, кор вот бырас мижан овмөсыс есiјö кужöд вöчысјасыс-а—омöлик скөфинајас вылö индөмөн шуис мөд.

— Аграном-тај шуö, сiјö-нö ас саяад ставыс.

Тащöм сорныөн тајö кык мортыс матыемисны пыран öзөс дорö. Сöмын пырны налы ез удайтчы.

Керка балкон вылö петiс нывбаба аграном да горöдiс:

— Жортјас! Оні выставка абу-на востёма. Окмые часеаң лоё народнөй домый талуңа празнык куҕаыс торжественнөй заседаныё. Оні окмыс часоҕ вит минут-һин. Вајөй муно заседаныё вылас, сысаң локтанный бөр татчө, выставка вылас. Выставка доас вооса 5 час рытөҕ...

Виеталиг костыс јөз күтис туј тырөи муңны заседаныё вылө.

Виеталыс мортлы лоі тыдалө јанзімкоё, сорны помавтөгыс ставыс күтисны бизгылтны муңны-да. Сіјө һедыр виеталөм мыҕи күтис мыктавны дај чикөҕ косис. Куст правленнө воҕ рекуис, өҕи морт ез коҕ. Ставыс муналісны заседаныё вылө.

НАРОДНӨЙ СӨМЫН.

Виҕинын колан во стрөитөмаё ыжыд пардом. Сувтөма 30 суре шајт. Сіјө унапөв парскас ыжданас, миҕнас Сыктывкарса театрос. Бура пукеалө-мөн төрө һөлео морт гөҕөр.

Сөмын ставыс-һин гөҕөрвоёмаёе,—уна јөзла уналы лоё сулавны ортсын, заседаныё ковмас кывзыны уналы килчө помесаң да фөјјесаң. Сы понда муноны ставыс термасөмөн, котөртөһи быдөн.

Шавкјөдлөмаёе восталөһи пардомлые кыкнаһлар өҕөсјасө,—орлытөҕ өһпапув пардомө бизгылтчө јөз... Регыд пыщкөс зала тырис, лоі шөтөма рынышо еу колтајасөс моз. Сувталөмаёе, мед төрасны уиҕыкөн. Скамјаяс вылын пукалыејаслы пукеалөмаёе воҕјасас куім вевоён. Колөма сөмын тыртөмөн сцена выв көні сулалө миҕа гөрд пызан, куҕ гөрд пызан дөраа да сы гөҕөр жекјас. Сцена бокјасас бшалөһи гөрд дөрапасјас. Өҕи дөрапас вылын еиҕјас сојана гиҕөд: „Чолөм колхозныкјаслы да крестаналы“.

Тырөма јөзөн і фөјје, веөиҕ сетчө-на абу төрөмаёе став воые јөзыс да унаөн сулалөһи килчө вылын. Сөрт, лыддыны-кө суре морт миҕаё лоё.

— Тајө-һө мыј, тајө-һө мыј—һыдысаң лолалөмөн виеталө ізбач, өҕи бөкөвөј мортлы.

— Бесплатнөй вечерјас, кинојас һи енектајас вылө тамда јөзыс һеҕороз воы.

— Медескө сіјө, сөмын-өд һамөдһи һөдтыны вермасны унаөс—ізбач дыр лаһтөмөн мөвһалөм бөрын шуис.

— Ставыс-өд крестана да һөшта һөрые увтас... Колө заседаныё вөстыһи, а збыл һөдтасыны унаөс.

Кушөм һөдтөмјас јылые сорһитөм да мөвһалөм, веөиҕ һекод оз һорас ҕескыдыс вылө. Сөмын һөслаыс ыжыда лолалөһи да һарышталөһи кыһан сосјаснас чужөм вывеһыс һөсө. Ставыс пукалөһи лөһа, долыда, зорҕөһи виҕөдөһи сцена вылө да төдмаөһи гөрд дөрапасјаснас. Ставыс виҕчыөһи кушөмкө доһа да колана тор. Сөһјас ставыслөһи зөвтчөмаёе, сувтчөһи долыда. Сулалые јөз довјалөһи кыҕ довјавлө воөм еу, һөбыдөк төлыс.

ТОРЖЕСТВЕ НӨЈ ЗАСЕДАНЫЁ.

— Сцена вылө, пызан дөрө быркытис кајис јөз һесаң зөв збыл чужөма морт. Сіјө сувтис пызан дөрө јөзлаң чужөмөн да зөв дыр һинөм шыаөтөҕ кыһ чурка моз сулалыһтис. Гөҕөртис еиһмөн ставсө, тыдалө полөмыс-жө һөтө мор-тыдлөһи шыөдчыны тамда јөзлы һөчти төдмаөтөҕ.

Залаһи сецөма лөһисны, быҕтө-кө һекод оз ловав. Секи пызан дөрса морт кисө лептыһтлис, зөвтчис дај гөрөдис:

— Жортјас! Талуһ ми празнујтамө асеһным ыжыд празнык „урокај да коллективизатсја“ луһ. Талуһ быдлаһи долыда шыаөһи миҕа гөрд дөрапасјас... мыҕла? Сы понда, мыј тајө празныкыс һөдис робочөј да крестаналы дөрапас коҕ гөрд виҕ кистөмөн. Миҕаһ лөі выл ыжыдлуһ, кодлуһо огөј ми важеа ыжыдлуһ моз јуө косаөө да кистө асеһным овмөсөс, тајө выл ыжыдлуһө

воҗа уҗ серҗи ӧтувҗа мӧвҗасӧн индамӧ воҗӧ кеҗлӧ овмӧс бурмӧдан кыпӧдан, сотсиализмлаҗ нуӧдан туй.

Талуҗа пражыҗкылы торжественнӧй заседаннӧ лыҗда востӧмӧн, рајисполком җымсаҗ инда президиумӧ со куҗӧм кандидатҗасӧс: ОБЗУ да колхозсојузсаҗ—Карламыҗев јортӧс, рајкомпартсаҗ—Данилов јортӧс... Ставӧс лыҗӧдӧлӧм мыҗеҗи народом зал кутис беггеӧ потны воча кijas кучкалом шӗӧн...

Пызан доҗо саркӗҗитисны пуксаҗисны президиумеа шленҗас...

— Праҗыҗкы чолӧм сетны, кыҗ сетӧ рајкомпартса представител Чуҗајов јортлы.

— Ти асныҗ, асланыҗ еинмӧн адҗылыныҗ куҗса правленнӧ воҗыс миҗанлыс виҗму овмӧс кыпалӧмсӧ, воҗӧ муӧӧмсӧ—висталӧ Чуҗајов јорт—ти сизҗӧ тӧданыҗӧ ӧнija овмӧс крестанлыс, еиктыс да воҗа овмӧссӧ месса бурҗыка. Кыҗи да кодӧ јортҗас кыпӧдис тајӧ овмӧссӧ, велҗис миҗанлыс уҗсӧ пу гӧрсаҗ плутҗӧ, пу агассаҗ җиг-загӧ, кӧрт пиҗа агасӧ, да мукӧд машинаҗас вылӧ? Тајӧ револуҗҗисҗасӧ виҗму уҗалӧмас вӧҗис Октабраса револуҗҗисҗаӧн сетӧм сӧветвласт, ВКП (б) парҗија вескӧдлӧм серҗи. Крестаналӧн бур туй сӧмын ӧҗи—сотсиализмӧ виҗму уҗалӧм ӧтүвтӧмӧн, кытӗӧ и нуӧдӧ ВКП (б) парҗија. Ми адзам, мыҗ гӧл да шӧркӧддем крестана Виҗин еиктыс ӧтүвтҗисны 50 прӧчентыс 18 колхозӧ да ӧҗи коммунаӧ, ми адҗылым да пӧшта уҗҗык бӧрҗи адҗылам выставка вылыс, мыҗ став пӧлӧс бур експонатыс колхозҗаслӧн, коммуналӧн. Ӑткӧн-ӧткӧн кыпӧдны овмӧс он вермы, сӧм, ебӧс, уҗалыс ки оз сүҗеҗи. Талуҗа лунсаҗ колӧ став еиктса крестаналы вӧтчыны Виҗинса крестана бӧрса, а Виҗинса колхозҗаслы да коммунаҗаслы пуктыны моҗ—кыскыны ас гӧгӧрса став крестанасӧ колхозҗасӧ, доҗны Виҗиныҗ ыҗҗид коллектив. Ӑни-кӧ 2 суре морт Виҗиныҗ 18 колхозын, мед 2 сурсыс вӧли ӧҗи колхозын, секи вӧлҗеҗи ми кутам вермыны лӧсӧдны гырыс машинаҗас—трактор, кодӧн гӧрыштам пыдысаҗ вуҗсӧ капитализмлыс, став капиталиҗҗическӧй овмӧслыс, пӧртам асыным овмӧс тӧварнӧйӧ, коҗнӧдӧм уҗ.

Јортҗас! Сӧмын некӧр оз ков вунӧдны ӧнija кадын ВКП парҗија да сӧветвласт воҗын сулалан моҗҗасӧ, сижӧ вӧр вӧчӧм да зајом паскӧдӧм, тајӧ сетӧм заданнӧҗасӧ 100 прӧцент вылӧ олӧмӧ пӧрттӧг ми воҗӧ тувтчавны ӧдҗӧ ог вермӧй. Тајӧ уҗҗас куҗа заданнӧ-кӧ ог тыртӧй, ог вермӧ ставнас пӧртны олӧмӧ пҗатилетҗка, а сизҗӧ оз ло миҗан виҗму уҗалан бур машинаҗас да кӧлуҗ. Тајӧ уҗҗасӧ аскисаҗ-жӧ ковмас бостеҗыны сӧлӧмыс, медвоҗ колхозҗыҗҗаслы, кыскыны ас бӧрса став уҗалыс крестанасӧ. Талуҗа лунсӧ, пражыҗкысӧ пӧртамӧй СССР-ӧс индустриализируҗтан лунӧн...

Ура горзӧм да воча ки пыдӧсӧн швачӧдӧм тыртис Чуҗајов јортлыс бӧрҗа кыҗҗасӧ.

— Ми тацӧм долысӧ тӧдлывлам шоҗа.—Заводитис виставны колхозсојузса представител—ти асланыҗ пражыҗкылуҗӧ чукӧртчӧмныҗ быдса суре морт, тацӧм чукӧртчӧмыс миҗан медвоҗҗаҗыса-на. Серт, мем меддолыҗ, коҗ ти җын Виҗин еиктса крестана ӧтүвтӧмныҗ виҗму уҗӧн да тувтчаланныҗ сотсиализмлаҗ... Ӑтүвтчалӧй, јортҗас, ковмас тиҗанлы со суре шажт—сетам, ковмас уҗҗык—сетам и уҗҗык. Вӧр вӧчны сетӧй вермана отсӧг, уҗалӧй вӧрын 60 лун... Ыҗҗид чолӧм тиҗанлы ОБЗУ-саҗ да колхозсојузсаҗ, ми ескам мыҗ ти таҗи-жӧ кутаныҗ тувтчавны воҗӧ...—Харламыҗ јортлы воча ки пыдӧс швачӧдӧм вӧли мистӧм сеҗа. Мыҗӧ, куҗӧмкӧ моҗҗас Харламыҗ вунӧдис виставны лыбӧ ез лучки вистав.

— Воҗӧ приветственнӧй кыҗ сетӗӧ профсојузса представителлы.

— Колхозҗыҗҗас да крестана! Ыҗҗид чолӧм тиҗан ыҗҗид пражыҗкылы профсојуз организҗисҗаҗасаҗ. Ти, крестана, талуҗа лунсаҗ јонҗыҗка, сӧлӧмысҗыҗкы бостчаныҗ ӧтүвтны виҗму уҗалӧмтӧ да ӧтүвтчавны став овмӧснад, олӧмнад и уҗнад. Збоҗҗыҗка ти сувтанныҗ ӧтүв вынад кулаҗҗаслы паныҗ. Ми профсојузнӧй организҗисҗаҗас кӧҗысаҗам тиҗанлы сетны отсӧг сӧмӧн и уҗӧн...

— Ура! Ура! Ура!—горзӧм шы тыртис сӧрҗисӧ.

— **Жортјас!**—З-з-з-з-ш-ш-ш-ш-ш—тыртіс воча кіјасөн швачодчөм сорнісө колхознитса **Майбыровалыс**—Ме таңи пукаліг мөвнышті воҗа јенлы ескан пражніккөд да талунја мјан пражніккөд, секі быдөн сінвајј дорсаіс. Мем став локыс мөвнышлө үеі важыс. Мыјнө мі адзам талун—сурс кресгана чукөртчөмөј да сорнітамө овмөс бурмөдөм кыпөдөм да өтүвтөмөн выл оломө мунөм јылыс. Талунја лунсаң мјанлы ставнымлы колө шуны: мед став важ оломөс пукылтчас вужнас, а сјјөс вермам вөчны сөмын мі өтүвтөмөн. Öтвјөн ужавны јона лөсың, кокның, гажа да бур, ме таво відлі-нін сјјөс да ставышгө чуксала ас бөреа өтүвтчыны колхозјасө, мед регыдчык мі вермім воны сотсіалізмө коммунист партіја вескөдлөмөн...

— **Ура! Ура! Ура!**—бара тыртіс сорні помсө **Майбырова** јортлыс горзөм шы.

Унаһи-на сорніталісны, төршасісны ыжыд пражнікпунөн да індаісны воҗө овмөс бурмөдан да өтүвтан туж. Комсомол, пионер да кресгана прөдставітелјас сорнітөм бөрті засөдаһнө прөзідіумса јуралыс шуіс:

— **Мөдбөртја** кыв сетчө „**Правда севера**“ да „**Југыд туж**“ газетјасса прөдставітелыс.

— **Жортјас!** Ыжыд чолөм тіјанлы „**Правда севера**“ да „**Југыд туж**“ газет німјассаң... **Харламычев** јорт тіјанлы зөв бура вісталіс, уна тор көсјысө, быдөн еө сурс шажтјасөн, да шуіс—колө-пө сетны вөр вөчөмлы „посілнөј помошч“, ужавны вөрын 60 лун. Тајө абу вескыд сорні... Партіја шуіс вөрын ужавны 120 лун... ме погыс оз вөшчыны бөкө партіја шуөмыс колхознікјас, а кајасны вөрө аскісаң-жө ужавны өтүвјөн: артелјасөн да бригадајасөн еө кыҗ лун көжлө; сөмын секі мі вермам көсјысөны тіјанлы сетны уна еөм да уна бур пөлөс візму ужалан машинајас да көлуј, кор тыртамөј правітелствоөң сетөм заданнө еө прөчөнт вылө...

Талунја лозунгөн став кресганалы да колхознікјаслы колө лөны: аскісаң 120 лун көжлө вөрө, вөр вөчөм куҗа сетөм заданнө тыртамөј 100% вылө. Сјјөн мі пөртамөј оломө овмөс кыпөдан вөтвөса план, індустріалічирүјтам СССР-өс, вежам Комі мулыс чужөмсө көрттујөн, автомобилнөј тужөн да гырыс заводјасөн, колхозјасөн, һөңыштам вужөс капіталізмлыс...

Ура! Ура! Ура! Р-т-р-т-р-т-р-т—куҗа-на јуркјөдліс „ура“ горзөм шы.

— Оһи сөсеа агроном **Парначов** вөчас доклад візму өтүвтөм уҗ јылыс.

— **Жортјас!**.. візму өтүвтөм уҗө јона торкалісны кулакјас... мјан воҗө көжлө мөг—вөтлыны став кулакөс воан во „урожај да коллективізатсіја“ пражнікпун көжлө зөкөз, сувтны өтүв вышөн налы чорыда ланың... Віһиң дорны ыжыд колхоз да һүдны сотсіалістическөј ордіеөм...

— Засөдаһнө **жортјас** помасөс—віета лө **Куклпн** јорт—өһи лөб чуксалөмјас өта-мөдөс сотсіалістическөј ордіеөм һүдны...

ОРДЫГОМ ВЫЛӨ ЧУКСАГОМ.

Сцена вылө кајіс томынык мөрт—комсомөлөч. Кіын кутө һөыжыд кабала, аслас чужөмыс дөналө гөрдөн, долыда шыһыјалө да вөрсө міча еөд сінјаснас.

— **Сөтчө** кыв „**Луч**“ колхозса прөдставітел **Голосов** јортлы—вісталіс јөзлы прөзідіумса шлөң **Куклпн**.

— **Жортјас!** **Мөд** бурҗыка пуктыны уҗ колхозын, өдјөжык кыпөдны һөкөдны сотсіалізм нога овмөс, мјан „**Луч**“ колхозса шлөңјас вөчөмө договор һүдны сотсіалістическөј ордіеөм вылө. Мі со мыјјас көсјысаң вөчны... ме **жөртјас** лыд-да договорсө тіјанлы ставнас.

— **Лыд-ды, вай лыд-ды!**—Гөрөдісны заласаң, быттө лөһа оланінын гөра музыкаһи вөрсны заводітлісны.

Голосов јорт сувтіс сцена дөрө да кутіс лыд-дыны ордіеөм вылө вөчөм договор.

— „Мы нижеподписавшиеся члены Визингского колхоза „Луч“ заключили настоящий договор в нижеследующем:

Даем торжественное обещание хозяйственного и культурного укрепления колхоза, обязуемся с 15 октября 1929 года по 15 октября 1930 года выполнить:

1. Сортировать яровые и озимовые семена на 100 %.
2. Произвести посев рядовой сеялкой на 100 %.
3. Вспахать под зябь на 100 %.
4. Увеличить посевную площадь на 20 % и подготовить к посеву в 1930/31 г. на 30 % за счет залежей и кустарников.
5. Обобществить все земельные угодия, живой и мертвый инвентарь на 100 %, с отнесением 100 % стоимости в неделимый капитал.
6. Посеять 25 % паровой клин травами.
7. Вывезти навоз летом 50 %.
8. Уничтожить межины 100 %.
9. Распахать суходолы 15 % к пашне.
10. Построить примерные скотные дворы.
11. Составить производственные планы работ.
12. Организовать правильное счетоводство.
13. Ликвидировать неграмотность своих членов на 100 % и поставить культурно п/п. работу.
14. Вовлечь в колхоз батраков, бедняков и середняков на 100 % в работе деятельности колхоза.
15. По всем этим вопросам вести точный учет и проверку выполнения данного обещания.
16. Участвовать своими силами из расчета по одному трудоспособному с каждого двора на лесозаготовке не менее 60-70 дней..
17. подписаться на 3 заем индустриализации не менее 5 руб. на члена колхоза“.—Ура! ура! ура! т-р-р-р-т-р-р-р... Ура равзём да воча кі шва-чодём тірчодё ставнас пардом коромінасё.

— Јортјас! договорын шубё ужавны вөрын сёмын 60-70 лун да өті мортён керка лыдые—віталё газетса представітель,—тацём пункт колё јандыены еујны колхознікјаслы орджысан договорё. Мі шуамё ужавны ставлы 120 лунён...

— Правіліно!

— 120 лун!

— Ставлы ужавны!

— Аскі-жё кайны вөрё!—кутісны горзыны заласан унаён.

— Ме, јортјас, сіјё пункт бёр вежа, сёгласітча ужавны вөрын 120 лун да ставнымлы, коді вермас арлыд серті, кайны вөрё...

— Ура! ура! ура! горзём шы ез еет помавны віталём Голосов јортлы. Сіјё „ура“ јурејодлом лантём мыеті віталіс.

— Тајё договорса став пунктјасён мі чуксалам орджыены „Красный Октябрь“ колхозёс.

— „Луч“—ён орджысом вылё чукөстчём „Красной октабр“ примітё—віталё Третаков јорт—ме асеан чуксала Кунібса „Југыд туй“ колхозёс...

— Тајё договор орджыём вылё „Југыд туй“ колхоз примітё да асеан ме чуксала Кебраса колхозёс.

— Кебраса колхоз тајё чукөстчёмсё орджыём вылё примітё, да ме чуксала тајё договорён-жё орджыены Вічінса став колхозјасёс—віталё Југов јорт.

Вара сецём-жё ура горзём шы јурејодлом улё өті колхозса представітель воб, договор вылё гіжеё да чуксалё орджыены мукөд колхозјасёс. Таці шырсіны орджыём улё став колхозыс.

— Јортјас!—горөдіс колхозјас кустса правленнёён јуралыс Третаков, јёз лёнём бёрын.—Мі талунја асланым ыжыдлунё, асланым өтувја ужён тувт-

чим зев ыжыда воҗо. Пöштi став колхозјас сувтисны социалистическöј орды-
еом флаг үлö. Ставыс етисны торжественнöй обещаңнö нуöдны зев тырыс
колана ужјас виҗму овмöс кыпöдöм куҗа. Ми тајö ордыеомöн кутамö пöрт-
ны олмö парејалыс шуöмјассö виҗму овмöс кыпöдöм куҗа пјатiлетка сертi.
Оз кoлтчы i бoкö куҗса правленнö. Тајö договорын шуöмјассö ме правлен-
нö нiмеан ордыены примiта да чуксала Сыктивкарска, Лузса, Јемдiнса, Ку-
лөмдiнса да Шојнаты куҗт правленнöјасöс...

— Ура! Ура! Ура!..

— Тырмас јортјас уратö горзыны—дүгөдö прiздумöн јуралыс.—Тайöн
торжественнöй заседаннö „Урожај да коллективизација“ празнi куҗа тун-
кысö. Öнi мунамöј ставöн выставка былö.

ВЫСТАВКА ВЫЛЫН.

Куҗт правленнö керкавоҗ асја мөз-жö тырöма јöзөн. Вевдор сутаса-
öзöстi јöз орлытöг пырö i петö, быггö ыжыд карвывса төргөвöј маҗадыныс
Вевдорын, медвоҗаа жырјас öшалö етен пастала волышеомöн миҗа јура, ете-
нö öшöдан газет „Колхознык“ 1 №. Газет јурын зев долыда киасöны кол хоз-
нык да робочöј. Газетлөн миҗа јур, лөсыд да бур гiжөдјас, серама карикату-
рајас һөтi мортöс оз лезны мунны воҗо сiјöс лыд-дытöг. Он көсјы да сув-
тан, кор сiнмад теҗ уеас кыз колхознык аслас ыжыд сапöга вына җокнас.
чужјома кулакöс да кулакыс лебö увлаңурöн колхоз дiныс.

Стенјас тырöмае диаграммјасөн, плакатјасөн, лозунгјасөн да револют-
сија вождјас серпасјасөн. Ставыс тајö петкөдлö ектлыс воҗо мунöмсö сотсi-
ализм нога олөмлаң.

Медвоҗаа жырсаң воҗо вежöс тырöма муывы быдтас да градвыв пуктас
экспонатјасөн. Öтi ар 60 пöчö, тыдалö ылыс тракт туҗывсаң бокыс җерев-
наыс лебö пöчинокыс воём морт, зев јона јурнас довјөдлö да швачöдö кiјас-
өн бокас:

— Тајö-öд ез-жö-нын, пöдi, быдмы мијан градјас вылын—шенö веҗра
ыжда капуста көчан маҗ былö. Көсјö кыңнан кiөн лептышыны капуста маҗ,
сöмын оз вермы, маҗ быггö вужја.

— Көннö секö быдмiс, ез-кö мијанын?—Јуасö пöрыс төтлыс експонат-
јас дорын сулалыс пионер.

— Вајисны пöдi јöзлыс сiнсö вежны кыскö роч му вылыс—збылыс
шуö пöрыс морт.

— Чöv, чöv нiнöмсö сорытны, колкө мөд во тејад град вылын таме
гырысөс быдта...

— Лаңт, нiнöмсö вiставныс, мыҗла-нö војдөр ез быдмывы скöрыс код
горөдiс пöч.

— А вот кызы бабушка ме теҗ вiстала...

— Вiстав, вiстав семын ен пöрјав.

— Тајö шуеö „Слава“ капустаөн, весөн кыскö нөл килограммөн жы-
јөн. Быдтöма тајöс „Луч“ нiма колхоз град вылын аграном вiставлөм сертi,
сецöм-жö му вылын, кушöм i тејад...

— Кыз, кыз? Араном алы мыј шуiн?

— Аграном мiса, аграном пöктöм сертi бабушка...

— Прөетi господi тiјанөн, быдеама нiмтö-тај лөөданыд, җерт, пöдi се-
цöм нiмтö езжö-нын поп пуктыв.—гөгөр сулалыс експонатјас вiдмалыс јöз
ызнытисны серөктисны пöчö сорнi былö...

Став експонатјас бара тани јукөмае кык пелö, öтарас повзөмөн виҗö
ны јöз былö поснiдик омöлик жеб быдтасјас, кодјасöс вајöмае öтка öткөн
ужалыс овмөсјасыс да кодi быдталöма јенлыс спорiна корөмөн, а на воҗын
долыда шыңјалöны гырыс експонатјас öтувја овмөсјасын быдтасјас, кодјас-
öс быдтöма аграном вiсталөм сертi. Мед-нiн јона торјалöны став пiас квајт-

пӧлӧс експонат: „Черовонец“ ид, „Вятка“ су, „Золотој дожд“ зӧр, „Слава“ капуста, „Мајскаја репа“ да клевер.

На гӧгӧр топыд етенайн гартышеӧмаӧе дашкӧ ео морт да кывзӧны аграномлые вӧсталӧмӧ.

— Тажӧ ид колтыге уеӧ наӧн ӧтӧ килограм, а татые кык...

Лыдтӧм гырые мӧча - експонатјас, кодӧс быдталӧма ӧтывја овмӧсјасын, ставыслые ӧзтӧма еӧлӧмјасӧ вьл олӧм дорӧмӧӧ ӧдзӧдны.

Тыге воӧд жырын експонатјас зӧк-нын мӧд пӧлӧсӧе: сепаратор, вьл вӧчан машина, градывв кӧскалан машина, муыв вӧдитас да градывв пуктас еӧгыге гартаскӧд вермасан кӧлуј да уна, уна, вьвти уна пӧлӧс машинајас воӧмаӧе выставка вьлӧ, кодјасӧс воӧтӧ крестанын ез адзывлы вӧтнас, а ӧнӧ вӧдӧтчӧ ас овмӧсш.

ВӧРӧ, ВӧРӧ!

Харламыч јортлӧн торжественнӧј заседаӧнӧ вьлын вӧсталӧм „колхозникјаслы колӧ сетны вермана отсӧг вӧр вӧчан ужӧ“ суӧцӧ еӧлӧмјасӧ јоӧ јем јыв моз. Јачејласа секретар Пешкин пырыг-пыр мӧдӧдалас 5-6 комсомолечӧс сӧктса фервѣнајасӧ чукӧртны став комсомолечјасӧс срочнӧј собраниӧ вӧчны. Пешкин јорт ставыслы вӧсталас зев збылые вӧрӧ ужавны кајӧм јылые.

Комсомолечјас војеннӧј кадын моз ставыс кок јылын. Чукӧртчасны ӧтӧ часӧн народнӧј домӧ морт 70-80 сорнытасын вӧр вӧчӧм уж мог јылые... Часјын бӧрӧн наеӧдӧма-нын кулакӧс— вӧр вӧчӧм уж торкалыеӧс, быд комсомолеч кыш кунӧмкӧ шумӧвӧј оркестр вӧчан кӧлуј...

— Выходи!.. Ставыс кӧлчи номынӧе, вӧтчыӧсны воӧд команда.

— Ряды-ы-ы стройся!..

— Первый! второй, третий... двадцать девятый... шестьдесятый...

— Первый! второй! первый! второй!

— Налево шагом арш!

Комсомол чукӧр долыда воелалӧмӧн туј куӧа мунӧ вӧчкодорлан.

— Вӧр вӧчӧм куӧа сетӧм заданӧсӧ тьртамӧј 100% вьлӧ, ӧдзӧдам сӧјӧн вӧтвеса план пӧртны олӧмӧ! ура!

— Ура!

— Ставӧн аски вӧрӧ! вӧрӧ!

— Пазӧдам кулаклые шпалӧн да сортовка керјӧн капитализм нога овмӧсӧ! Ура!

— Ура!

— Вӧрӧ, вӧрӧ!

Ташӧм лозунгјасӧн комсомол чукӧр ветлӧдлӧс грезд куӧа. Чукӧрлы паныд суралӧны колхозникјас, крестана. Најӧс комсомолечјас сувтӧдлӧны ӧтӧ минут келӧ, вӧсталӧны вӧр вӧчан уж јылые, јуалӧны кӧсјӧ оз да кор кајас вӧрӧ. Быд паныд сурые кӧсјшеӧ аски кајны, а комсомолечјас агеӧ шыдӧи быд вьл победа бӧрын гораӧ горзӧны „Ура“.

— Кодӧ оз кај вӧрӧ—отсалӧ кулаклы!

Комсомолечјас дӧнӧ јӧз кутӧс чукӧрмыны і чукӧрмыны. Лоӧ-нын зев ыжыд чукӧр.

— Вӧрӧ, вӧрӧ!

— Ставӧн вӧрӧ!

— Аски вӧрӧ!

Комсомолечјас ылавыв рӧмдытӧз став јӧзсӧ, всеӧг пӧрыејасӧс, асланыс революционнӧј лозунгјасӧн петкӧдисны керкаые ывлаӧ. Медеца вербујтӧсны кајны аскиаӧн вӧрӧ ео морт.

РЫТЫН.

Рыт. Народнӧј домын колхозникјаслы да крестаналы празнык куӧа кино, кино бӧрын концерт, сесеа ворсӧм, јӧктӧм. Шопдӧ дӧбеӧм бӧрын кутӧсны воавны народмӧ јӧз.

Занавес воеіс. Струнної оркестр ворсё марш, а марш ворсём шыё комсомолечјас шыблалёны заласа јёзлы вёр вёчём куґа лозунгјас. Лозунгјас выло залаын јіркёдё воча кі швачёдём. Лозунгјас помаісны. Оті комсомолеч вёчё 10 мінута доклад вёр вёчём јылые, мёд комсомолеч петіс јёз воґё да горёдіс:

— Коди, јортјас, петкёдлас асёё револуціонної подвіг вёчёмён, тарыт-жё таі гіжеавны да аскі асывеан кајны артелјасё, бригадајасё організујтчёмён вёрё да нуёдны сотсіалістическёј ордјеём вёрын!..

Некөд ез шыае, ставые лёнёмаёе, бытёё кывјасёё вуршытёмаёе.

— Ставыс ёмёј таі сеңдём трусјас!—бара горёдіс комсомолеч.

Недыр мыґеті стсена выло петіс ар 16-а комсомолеч да шыіс:

— Ме көсјыса аскі кајны вёрё бригадаё організујтчёмён!..—тыртіс ворысё кіјасён швачёдчём комсомолечлые.—Чуксала шырны бригадаё беспартијной том јёз шые Петё Ванёс, Олёш Мікајлёс, Спіра Ондрејёс...

Бригада організујтчіс дае мортые, комсомолеч чукёстём выло ставые шыёдчісны кајны бригадаё організујтчёмён. Бригада чуксалё јёзос ас бёреа кајны артелён. Дыр мыґеті јёз шё сувтіс ёті морт:

— Кебраса колхоз аскіеан-жё кајё артелён вёрё—вісталё Југов јорт. ужавны төвбды кежлё. Первојја дае лунса ужалём донсё сетамёј індустріалізатсіја фондё...

Кіно помаіс. Концертной јукөд воетытёґ Віґінса профсојной організатсіјас вёчёны ордјеём выло договорјас колхозјас шыын уж пуктём куґа... договорјасас сујісны тащём пунктјас:

Сетны ёті лунса уж дон коллективізатсіја фондё.

Организујтны счетоводство да велёдны кыґі нуёдны колхозын счетоводство.

Мёд шупёда школа бердын нуёдны дон боеттёґ кујім төлысеа курс колхозныкјасёс велёдём куґа.

Организујтны колхозјасё гөрд пелёсјас да југдөдчан уж нуёдём выло сетны ёём месткомјас фондые 10% став ёём шые.

Велёдны дон боеттёґ став неграмотнојјасёё колхозныкјас шые.

Колхознык гөль челаёкөд пуктыны торја уж најёс велёдём мөгые.

Организујтавын колхозјасё ветеринарно-санитарной кружокјас да сетны дон боеттёґ тырмымён колана нігајас, суґөдны газет-журнал да медікаментјас.

Олан да скөт віґан стрёјбајас стрёјітігөн стрёјітелјас ужалёны дон боеттёґ.

Организујтны суббоєнык медвоґґа прімерной скот віґан стрёјба стрёјітны заводітігөн.

Вёчны колхозјаслы прімерной производственной плајас.

„Јакор“ да „Пахар“ колхозјасё дон боеттёґ сувтөдны радио.

Ферт, віґму ётувтём ужё тащём отсөґјас сетём профсојучныкјасеан еетас выґыд отсөґ... Колхозныкјас гажөдчісны асланыс празнык рыт вылын војшөреадёґ...

ОКТАБР 15-ӨД ЛУНГА АСЫВ.

Муртса-на кутіс төдчыны асывја југыдые, Віґінса вөрпромхоз дінё вөлі чукөртчөмаёе-нын морт ео. Ставыс кутёны епіна вылын тырые нојјас, тасма кожјаңјасён жағөдөмаёе черјаслые голјасёё, а кіјасын кутёны пілајас.

Тајё чукөртчөмаёе-нын колхозныкјас кајны вёрё сортөвөј вёчны. Најё нетісны пөртны оломё асыныс шуёмјасёё, торжественной көсјыёёмјасёё төндунја празнык заседаннё вылын.

Најё кајоны сук парма вёрё перјыны СССР-ёс індустріалізујтём выло зары.

Гырысжык темајасө кутчыгны.

Быд формаа художествоа література,—віет көт, очерк көт кывбур көт, пјеса көт,—колө гартны өнја кадө ыжыд вьльногса олөм течөмыс бостөм сурөс гөгөр. Література оз вермы лоны олөмыс бокын да классыс ортсыын, торјөн. Мі ужалам өнї сөвет сїс-темаын, олам сотсіалїзм нога овмөс лөөдїгөн. Сїзкө, і літерату, расө колө вөчны сы ногсаөн-жө, сетчө кысканаөн.

Комї художествоа література јылыс унаыс-нын вөлі пасјөма—быдмөмсө, бурмөмсө і жебїнјассө. Комї гїжысјас сөдөны, велалөвны гїжны, вочасөн бурмөдөны гїжөд подувсө і течассө, сөмын—

„сотсіалнөј темајас да формајас лөөдөмын
комї художествоа література зев-на ұлын“.

Тақї шуїс ВКП(б) Обкомлөн бјуроыс комї художествоа література куға резолутсїяын (вїзөд „Ордым“ 8-9 №). дөрт, тајө шуөмыс вескыд. Мі омөла-на кужам корсавны-бөставны асланым гїжөдјаслы гырысжык да сотсіала темајас. Лїбө нөтї огө їнмөдө гїжөднымөс ыжыд олөм течөмас, лїбө бөстөїм-кө өтї тема вьлө гїжны—огө вермө сысө еновтчыны: гїжам, позө шуны, чунпомјас гаддавтөз ставным өтїтор јылыс, өтї тема вьлө, весїг өтї ногөн. Артмө штамп,—бүртїнас аслыным оз ло лөыд, дај јөзсө (лыд-сысөјассө) дөзмөдам. Шуам көт, кодкө гїжїс колхоз јылыс; сы бөрсө ставным заводїтам кулны сы јылыс. Зев ескө бур вөлі, дөрт, гїжан самыс-кө да сужетыс вөлі быд гїжыселөн торјалө, сөмын сөні-ї шогыс—өтмоса ставыс течө. Штамыс да трафаретыс (пыр өткода, өтмоса гїжөмыс) мїжан літературанын вьвтї-на уна. Отїсајын татчө позө мытчөдлыны кымынкө сөщөм „шлөпкөмсө“: гїжам „зїрдалө југыд шондї“; буржыка-кө мөвпыштан, танї артмө прөстөј кыв гидралөм: зїрдалө-кө, дөрт-нын југыд (пемыд оз зїрдав), шондї кө—бара-жө југыд (пемыд шондї мїжан абу). Кодкө өтчыд вөлі гїжөма: „жөңкај морөс код гөрү таша морт“. Өнї тащөм „образсө“ кыскалөны пөшгї став гїжысыс. Сөмын таыс мездысены абу-на сөщөм сөкыд. Сөкыджык мїжанлы літературанымөс сувтөдны гырысжык утјас вьлө. Уна гїжөд-на мїжан оз көртасыс өнја олөмыскөд, оз јїтчы гырыс ужјасыскөд да классөвөј мојјаскөд. ВКП(б) Обкомлөн бјуро шуїс (поезїја јылыс):

„Зев-на уна гїжөны куш-комї парма јылыс, шондї-јылыс, радејтөм јылыс“.

Обкомлөн бјуро нөшта пасјїс өтї ыжыд мог:

„ВКП(б) Обкомлөн бјуро сїз-жө їндө сїктөсө театрјаслы репертуар тырмытөм вьлө. Сөсөсә мїжан абуө сөщөм репертуарјас, код-

јас чуксалһны комі ужалыс јӱзӱс нуӱны индустриализатсия, лӱсӱдһны колхозјас да буржык ногӱн лӱсӱдһны-наскӱдһны вӱр овмӱс. Колан пјесјас сиктјаслы лӱсӱдӱм—талунја мог КАПП-лӱн. ВКП (б) ОК-лӱн бјуро ошкӱ медбур пјесаяс былӱ конкурс нуӱдӱм.“

Зев ыжыд нађеја вӱлі пунктӱма таяӱ конкурсыс былӱ. Сӱмын сийӱ ез сет видчысӱм мында бурсӱ, ез зев озырмӱд комі репертуар. Таяӱ конкурсыс бара-жӱ петкӱдліс: комі гижыејас оз-на кужны корсавны ыжыд олӱм туйвывеыс ғырыежык темајассӱ. Сийӱс (кужтӱмсӱ) позӱ адчыны со мыјыс: конкурс былӱ воӱма вӱлі 25 пјеса, да на пӱыс еща буржыкыс (абу јона бур) да шогманаыс сурисӱсӱмын ӱол пјеса, сесса ставыс туйтӱм, „брак“. Унжык пјесасӱ лӱсӱдӱмаӱе ӱӱӱтчыд гижлывтӱм јӱз, јонжыкасӱ семілеткаын велӱдчысјас. Сийӱ ескӱ, ӱтӱ ногӱн, і бур—конкурсыс вӱрчӱдӱс былӱ гижысјасӱс крестана пӱвсыс, сӱмын пјеса гижан самныс налӱн абу-на, медеа-ӱӱн оз кужны темајассӱ боставныс—медтыкӱ мыјкӱ гижны-а. Весӱг идеология боксаыс жебӱӱӱкӱс, лӱбӱ ӱекущӱм идеја абу. КАПП-лӱн правленӱӱ шуис: 1) конкурс ез сет сысаӱ видчысан резултатсӱ: ӱтӱ пјеса весӱг оз петкӱдлы ғырыежык могјас (индустриализатсия, вӱр промышленност, колхозјас лӱсӱдӱм), 2) КАПП-са шлеӱјас омӱла (недостаточно) участвујтисны конкурс вылын; 3) таво нуӱдһны мӱд конкурс быд формаа комі художества гижӱдјас былӱ (ӱе толькӱ пјесајас былӱ), конкурссӱ урчӱгны Комі автономіјалы 9 во тырӱг кезлӱ. Корны Обисполкомлыс таяӱ конкурс нуӱдӱм вылас сӱм; 4) корны, медем КАПП-са шлеӱјасӱс конкурс нуӱдан кад кезлӱ мездисны партијаса, профсоюзса да мукӱд обшественӱӱ уж нагрузкајасыс.

ӱтув-кӱ ставсӱ артыштны,—комі гижысјаслыс ӱӱӱја ужсӱ, ВКП(б) ОК бјуролыс шуӱмсӱ, конкурсылыс резултатсӱ,—ставыс мыщаӱсӱ ӱтӱ сурчӱытӱмторјӱ: оз тӱдчы комі художества лӱтератураын паскыд олан туйтӱд ыжыджыка возӱ восковтӱмыс, лӱтератураыс бӱрӱ колӱ олӱмыс (колӱ ескӱ бурӱщ мӱдарӱ!). Таяӱ артмӱ сы понда, оӱ олӱмыс былӱ жужыджыка да ылысаӱжык виӱдӱлӱј-да. ӱӱӱ колӱ-ӱӱн боставны проӱчведӱӱӱӱјаслы темајассӱ ӱе толькӱ мыј ем ӱӱӱја олӱмас, а колӱ весӱг петкӱдлыны, кытчӱ сийӱ олӱмыс воас, гижны ӱе толькӱ реалӱӱӱ олӱмыс, колӱ щӱц і перепектӱва (проблемаа) олӱмыс. Комі муын индустриализатсия, промышленност кынтӱм—абу-ӱӱн вӱт лӱбӱ мојд, сийӱ—збыл. Комі гижысјаслы колӱ-лӱны олӱмас возмӱстчысјасӱн, культура револутсия наскӱдысјасӱн, ыжыд былӱ овмӱс течан ужын туй ордымалысјасӱн.

Быдлунја ужын комі гижысјаслы колӱ кутны тӱдвыланыс ӱтӱтор: мӱ вӱчам художества лӱтература комі јӱзӱс сотсиализм нога олӱмӱ кыскӱм могыс Коди ордјӱдӱ да бокӱ колӱ таяӱ мӱгсӱ—сийӱ вунӱдӱ пролетаріат нога гижысјаслыс туйвиӱсӱ.

КРИТИКА

Сан Антус.

ПАРМАЗОН „ТРИПАН ВАӨС“ ПАГТӨДӨ...

(Комі література гөгөр).

Таво комі гіжыејас чукөрын пыр күтисны ыждыны сорніјас крестанаа идеология гіжөдјас жылые. Ташөм сорніјас кыптавлісны і војдөр. Унаөн комі літературалые быдман тујјасө велөдігөн шөң вөлі лептывлөны і та жылые сорніјас. Өд і колан војасө вөлі гөгөрвоана: Комі муад, көні унжыкыс крестана, гіжыејас пөштө ставныс петөмаде крестана костые, олөны крестана олөмөн,—комі гіжыејас вермасны асланыс гіжөдјасын дорінтчыны крестана идеология бердө. Вермасны медвоэ лоны крестана олөмөн гіжыејас. Сөмын вермасны лоны і мүкөд, шөң гіжые коммунистјас. Кор мі сорнітам літератураса крестана уклон жылые, колө веэкада шуны: сорні мунө став гіжыејас жывыс, тајө уклонны некод абу гарантірујтөма.

Тавө та жылые күтисны горажыка сорнітны. Гашкө, неүна „Трипан Ваө“ петөм вөсна. Сөмын сы кынці емөсө ыжыдык помкајас. Оти-кө, јосеміс деревнаын классөвөј тыш. Такөд шөң јосеміс і крестана уклон. „Крестанаөс рас-слојеніјөалан політика“ нүөм ызјөдө партијаөе јонжыка вічөдны крестаналы лежан гіжөдјас бөреа. Мөд-кө, таво кешлө літератураным төдчана быдміс да јонміс, гіжыејас быдмігкөд. КАШ оз вермы веэкода вічөдны література быдмөм вылө. КАШ-ыс ачыс чүжіс літературасө котыртны пролетариат да сөтсіализм вөчөм колөмјас серті.

Крестана уклон проблема, колө шуны, абу чік кокы. Гөкыд уна вөсна. Оти-кө, та жылые сорнітігөн пыр-жө сувтөны гырысжык політика проблемаяс. Мөд-кө, уна ног позө гөгөрвоны Совет сојузса літературалые мојјасө. Көј-мөд-кө, уна ног гөгөрвоөны комі літературалые мојјасө (бостам көт венјас-сө РАШө алі ВОКШө комі гіжые чукөрлы пырөм жылые).

Та вөсна лөө талунја сорні бердас матыгчыны,—мед буржыка гөгөр-вөны проблемасө,—ылысан.

Күшөм мојјасые літературалөн? Күшөм сылөн функцијаыс јөз коста олөмын? Література, образас пыр, воздејствүјтө лыддые өлөм кылөмјас вылө да воображеннө вылө, а на пыр шөң сіјө мөвпалөм вылө; література котыртө јөзсө, бурмөдө олөмсө класс, общество колөмјас серті. Капіталізм дырјі література пронагантірујтө да јонмөдө капиталист идеология. Сөмын капитализм дырјі общество идеология пыцкас мунө тыш, венчөм. Тајө венчөмыс ычдө да јосмө, кор пролетариат консөтүірујтө кыці торја класс („аслыс класс“). Тајө венчөмыс шөң мунө і літератураын. Капіталистјас отсалөны да дөзөритөны сөмын асыс, на-дор олыс література; мүкөдсө дескөдөны. Капіталізм дырјі пролетариат идеологияа гіжыејас воэын вөлі уж—котыртны јөзсө сөтсіализм дор, сувтөдны капитализмлы вөча. Колө сіці вөлі гіжны, мед сөкө өтка омөл бокјасө капитализм олөмыс петкөдлігөн јөзсө тојыштны, сувтөдны капитализмкөд тышкасны зонас, кыці нарөтан сөтемкөд.

Ставмуывывса літэратура тѳдѳ уна гїжысѳс, кодјас крївікаалѳны капїталїзмлые торја ѳтка нелучкїјас (шум, Келерман, медса јона Бернард Шоу), а капїталїзмсѳ зѳннас лыдѳѳны медбур стрѳјѳн. Татѳні вѳлі мунѳ торјѳѳдан вїчыс буржуазїја да пролетарїат гїжыејас костын.

Бѳстны-кѳ быт петкѳдлые гїжыејасѳс („бытопїсателјасѳс“), на возын су-лалѳ вѳлі сеѳѳм мог: олѳмсѳ петкѳдлїгѳн оз ков вупѳѳны капїталїзмлые омѳлјунсѳ, колѳ вѳлі петкѳдлыны, сы дырјї оз вермы бурмыны олѳмыс уѳа-лые јѳзлѳн, оз вермы бырны уна сотсіалнѳј вїсѳм (просїтутсїја, гуеасѳм, мукѳд), он-кѳ пазѳд капїталїзмсѳ зѳннас, ставнас. Колѳ вѳлі велѳдны да ін-дыны тујјас уѳалые јѳзлы, корены выл јѳз костса олѳм формајас. ѳтї кыв-јѳн-кѳ, пролетарїат літэратуралы колѳ вѳлі тышкасны капїталїзмкѳд, кычї сїсѳтемакѳд ідеологїја фронт вылын. Тајѳ позѳ шуны быдсама быт петкѳдлые-јас јылые: крестана, пролетарїат, мукѳд карса олые јѳз јылые.

Ѕїк вежѳ быт петкѳдлые гїжыелѳн могјасыс, кор капїталїзм пазѳѳѳма, кор пролетарїат да крестана јуралѳны сотсіалнѳј олѳмын. Секї оз-нын ков јѳзѳс чуксавны оласногѳ зѳннас разны. Подулыс таѳѳм обшестволѳн лѳѳѳ-ѳѳма пролетарїат да крестана, унжык јѳз колѳмјас сертї; сенї ем ставыс выл јѳз костса олѳм, сотсіалїзм, ѳтї мортѳс мѳѳѳн нарїттѳм олѳм вѳѳѳм. Сѳмын колѳ кужны јѳзсѳ кыпѳѳны, велѳдны да котыртыны выл олѳмсѳ вѳчны. Сувтѳ-ны јѳз костса олѳм ратсіоналїзїрујттѳм могјас. Јона быдмѳ ыжыд културалѳн колѳм. Кымын воѳѳ, сымн јѳз костса (классјас костса) *) тыш „ныжмѳ“, нарѳѳнїк кусѳ, бырѳ. Олѳм бурмѳѳны, јѳзлые олѳмсѳ лептыны ковмас ѳнї до-рые јѳнжыка-на подчїнїтны мортлы прїродасѳ, ывлавылые сѳїхїјасѳ індыны мортлы колан уѳ вѳчны, нѳшта-на јѳнжыка јѳсмас мортлѳн вермасѳм „сїн-тѳм“ прїрода сїхїјакѳд. Кымын јона лѳас подчїнїтѳма мортлы прїрода, сымн јона кутас бурмыны јѳзлѳн олѳм. Та вѳсна, колѳ јона вылѳ лептыны јѳзлые културасѳ: сѳмын-ѳд култураа морт вермас бура ывлавывсѳ аслыс колѳм сертї вѳѳїтны. Војдѳр-кѳ вѳлі велѳдѳѳмыс озыр јѳзлѳн прївїльегїја, ѳнї колѳ културасѳ вѳчны быд мортлы доступнѳјѳн.

Вежѳѳ щѳц і літэратуралѳн могјасыс. Ме шулї-нын, мїса револутсїја бѳрын оз-нын ков јѳзѳс чуксавны олѳмсѳ зѳннас разны; сувтѳны морт возын јѳнжыка творческѳј уѳјас. Медыжыд могыс літэратуралѳн лѳѳ ѳсавны выл олѳм вѳчны, бурмѳѳны олѳм. Револутсїја бѳрын јона-на уна колѳ лѳкыс важ олѳмыс. Колѳны щѳц важ ыжыдалыс классјаслѳн „лѳптис“. Нарѳѳ шыр, ладыс-кѳ сукас, ченсасѳны торкны выл олѳм вѳѳѳмлы. Літэратуралы колѳ петѳѳ-дыны тајѳ ставсѳ, быд нелучкї, медескѳ ѳсавны олѳмсѳ бурмѳѳны.

Сѳмын тајѳ абу-на ставыс. Револутсїјаыд оз-на сѳт выл олѳмтѳ дасѳн. Кѳѳ сѳкѳ озыр, нарїттыс классјас і бырѳѳѳмаѳѳ-нын, сѳмын колѳны классјас. Лѳнын удаыс гїжлїс і вїсѳтавлїс, мїјан госуларствоын-пѳ ем кык класс: робо-ѳѳјас да крестана. Сїјѳ гїжлїс: „обшество, кѳнї колїс класса торјалѳм робо-ѳѳј да крестанїн костын, абу коммунизмса нї сотсіалїзмса обшество“. Нарѳѳ ѳтвылыс вѳѳѳны і выл олѳм. Нарѳѳ абу нарїттыс классјас: кыкнанныс олѳны ас уѳ помыс. Сїјѳн налѳн їнѳересјас і ѳтлаасѳны.

Такѳд щѳц, на костын, ѳерт, емѳѳ і торјалан їнѳересјас. Тактїкаыс да стратегїаыс коммуніст партїјалѳн сенї і ем: колѳ кужны быд їсторїја туј чу-кыл вежын небѳѳѳны тајѳ торјалан їнѳересјасѳѳ, мед ез вѳча лѳкасны на костын їнѳересјас, мед ез кїссы робѳѳѳј да крестана костын ѳтѳв олѳмыс. Медыжыд прїнтсіпыс-кѳ, кычї шѳѳ вѳлі Лѳнїн, россїјаса пролетарїат дїкта-туралѳн дѳѳѳрїтны сїнтѳ моз вїѳны тајѳ ѳтѳв олѳмсѳ,—колѳ кужны ас бѳр-савыд (пролетарїат бѳреа) нуны крестанаѳс. Колѳ велѳдны оз кыв вылын, а уѳ вылын, выл олѳмлыс выгѳдасѳ петкѳдлѳм вылын. Лѳнїн вѳсшѳрѳ ез вѳ-

*) Татѳні Сан Антус оз бѳст ѳнїја кадлыс обстанѳвкасѳ, капїталїзмсаы сотсіалїзмѳ вуѳан кадсѳ, кор классѳѳѳј тышыс зѳв јѳна паскал, јѳсѳ. Сїјѳс їндытѳг оз поз вѳлі тајѳ стачѳас кол-чыны. Літэратураын та јылыс ѳнїја кадѳ колѳ петкѳдлыны, сѳѳѳм тујвїчыс партїјалѳн.

лөдлы, коммунизмтө-пө мырдөн оз поң вөчны. Сы сертї, колө кужны котыртны, лептыны став јөзсө выл олөм вөчны. Сөмын секи лоас чорыд, јон, һинө-мөн вермытөм выл олөм, сотсиализм.

Тажө ставсө поңас шуны і крестана література јылыс. Од, Ленинлөн велөдөмыс „инмөдчө“ оз сөмын полїтикада овмөсө, а быдлаө. Тајө-жө принтсїп-јас вылө колө пыкыны искуство, література полїтикаын. Вөлі ескө зев омөл, һинөм гөгөрвотөм, кодкө-кө шуїс, Ленин-пө тајө шуїс полїтика, ыжыд полїтика нуөм јылыс, а література-пө сесаң зев ылын.

Мыј ачыс літератураыс? Ез-ө быд јөз історїяын літератураыс пыр вөв тышкасан стсенаөн классјас костын? Ез-ө літератураын пыр мун веныс важа-выл олөм костын? Каңтыштлөј Чернышевскїјөс, Гертсенөс, Белінскејөс, Добролюбөвөс, Пісаревөс. Література—ачыс полїтика. Тани сїз-жө, кыңї і мүкөдлаын, пыр Лукасөны классјаслөн іңтересјас. Од, быд гїжыс гїжө аслас олөмсө гөгөрвоөм сертї, а гөгөрвоөны пыржык ас класса іңтересјас сертї: гөгөрвоөмыс пыр классөвөј. „Јекклассекјас“саң рөч література пыр сулаліс со кушөм принтсїп ылын: колө гїжны, олөмсө петкөдлыны сїңї, кушөм ем, мед гїжөд вөлі реалистическөј. Тајө принтсїпс өнөң-на бур да вескыд. Та сајын, оз-кө гїжөд вескыда петкөдлы олөмсө, помасө искуство. Смыслыс искустволөн вескыдлунын. Сөмын мї щөщ зев бура гөгөрвоам, тајө вескыдлуныс, реализмыс торја классјаслөн абу өткөд.

Ме вїстала јона паскөдчөмөн... Матыстчыны-кө талуңја сорнї бердө да јуавны, кушөм полїтика колө нуны КАППлы літератураын? Медвоң, Ленин велөдөм сертї, колө нуны пролетарїат да крестана костын өтүв олөм јонмөдөм. Тајө воңа вїсталөмыс, ме думыс, гөгөрвоана. Содтыштам сөмын. Мїјан сөвет обшествоын ем кык ғырыс класс, історїја муөм вылө вїјајтыс-јас—робочөјјас да крестана. Од, ез-кө најө вөвны—вөлі сотсиализм. Од, ез-кө вөвны најө, некушөм пролетарїат да крестана література јылыс і сорныс ез вөв; сїз-жө ез вөв і некушөм сорнї крестана ідеологїјаа гїжөдјас јылыс.

Тажө-кө таңї, колө і воңө муңны: колө помасөзыс ставсө мөвпавны.

А воңсө колө со мыј шуны. Ем кө кык класс, вермас оз лоны өтї ідеологїја? Быдөплы гөгөрвоана, кыкнан классыслөн ем асланыс ідеологїја. Шуөма чорыдакод... Тајө абу-на ставыс. Көч пролетарїатлөн да крестаналөн ем асланыс торјалана ідеологїја, сөмын поңө-ө шуны, тајө кык ідеологїја костын-пө муңө тыш, века, помасөтөм, „кусөдтөм“ тыш, шуам, сешөм-жө, кушөм муңө пролетарїат да буржуазїја костын? Таңї вөлі вїзөдөны тротскїст-јас. Ленин некор таңї ез вїзөдлы. Ленин помөса каңтывліс, крестана-пө мїјан „сојузныкјас“*), көч-пө кор еурө і дорвасөпны, но најө кутасны дај вөчөны щөщ сотсиализм пролетарїаткөд. Сөмын колө, мед полїтикаыс вөлі щөщ крестана дор, мед вөлі лептө налыс овмөссө јона ылын сулалан теңыка ылын, өтүвтөдө крестаналыс овмөсјас, нуө сотсиализмлаң, бурмөдө налыс олөмсө.

Літератураын-пө кыңї? Мїјан гїжысјас крестана. Гїжөны крестаналы-жө. Гїжасны-кө крестана-моз-жө, бур амі омөл лөб? Пармазон ескө горөдас, омөл-пө. Ме думыс-пө та-вылө оз поң шуны бур һї омөл. Ставыс со мыјын: кушөм крестана ног гїжыс гїжө. Од, гөл крестана олөны сотсиализм дор, а озыр—муңөны вөча. Пролетарїат өтүв олө да дөңөрїтө өтүв олөмсө гөл да шөркөдөма крестанакөд. Пролетарїат оз вермы өтүв овны кулакјаскөд, сотсиализмлы вөча муңысјаскөд. Вот і колө вїзөдны, мед гїжыс аслас гїжөдјас-ын „зыріс“ сотсиализмлаң, отсаліс гөл да шөркөдөма крестаналы котыртчан, сотсиализм тужылө петны. Сөмын та-бөрын колө шуны—крестана література тајө лунјас, серт-на, кутас торјавны неуна пролетарїат літератураыс.

*) Татөні Сан Антус оз торјөд крестанасө овмөс сертїныс да уж сертїныс, өтчүкөрө өүјө ставсө. Сїјө төдчө став статгаас тавыјөсө. Сы вөсна сылөн артмөма пөлучкї. Кулакјасөс оз поң-зырдыны „сојузныкөп“, сїз-жө оз поң. Крестана јылыс сорнїтны кыңї өтї класс јылыс, — кулакјасөс торјөдтө. Сїјө абу тужів Ленинлөн һї парвїјалөн, а вескыдвыс кежысјаслөн.

Сөмын өдвәкө вөчәм бурөс, кутам-кө зәскөдны крестәна лїтература. Гащө ескө вөлі зев бур, быд крестәна гїжык-кө помасөзҥыс пыр гїжис пролетарїат теорїа (маркөзм) вылын сулалөмөн.. Сөмын сїсө өнї оз-на вермыны. Од ачыс олөмыс-на комї крестәналөн сецөм, јона важ, олөны јона торјөн, веерг көрттујјасөн-на абу көрталөмаөе ыжыд госуларство ыжта мујас, олөмыс феревнаын муно јона бөрын-на, сїзі воэө. Олөм сертї і вежөртөм. Ферт-на мукөд гїжыкјаслөн гїжөдјасас кор-сурө кутас төдчыны индивидуализм. Госуларстволөн мог кыпөдны олөмсө сїктын, нуны индустриализатїа, электрїчество токөн вїзјөдлыны быд сїкт, пукеөдны крестәнїнөс трактор вылө, лептыны култура. Секи бырны кутас кара феревна костын торјалөм, секи вежәс крестәнїлөн вежөртөмыс. Секи созертсајтан объектыс гїжыкелөн лоас мөд. Онї колө крестәнабс велөдны. Колө велөдны шөц і крестәна гїжыкөс. Назөнк сїбөдны пролетарїат идеологїа бердө, медбөрын зїкөз став вылас кутас вїзөдны пролетарїат моз.

Такөд шөц колө тышкасны, гїжык-кө гїжө важ олөм ошкөм, кулак дор сулалө. Секи ас нїмнас і колө шуны. Мөдарө-кө, колө крїтїклы кїас вартны, бура гїжөдкөд төдмастөг-кө кутас инданы абутом тор вылө. Колө лоны јор-тура, отсасыөн, велөдысөн, кор гїжык матын сулалө сөветвлает бердын, олө да гїжө социализм дор. Сөмын, ферт, ковмас кушөмкө крїтерїјас, кушөм гїжөд позө лыддыны шогманадн, бурөн, кушөмс—оз. Ташөм крїтерїјнас Ленин велөдөм сертї со-мыј лоө: мед крестәна гїжык вөлі вернөјөн пролетарїат да крестәна өтув олөмлы, пролетарїат дор олө, аслас гїжөдјасын сїнө социализмлаң.

Онїа капитализм дырјї, кор сїјө „пöрыемис“-нїң, оз-нїң вермы өдјөн кыпөдны человечестволыс културасө, кор сїјө лоис-нїң падрежөн воэө муномыс-лы (өд сїјөн і тышкасөны куммунистјас капитализмкөд), сылөн гїжыкјасыс асланыс гїжөдјас вылө вїзөдөны куш мїч вылө-моз. пәсөвнөја созертсајтөм форма вылө моз. Тајөн најө пролетарїатөс көсјөны үнмөвкөдны, вешгыны сылыс көсјөмјасөсө капитализмкөд тышкасан могјасыс. Мїјанлы выл общество течїгөн, ферт, колө актївнөј художество (позө-кө тајї шуны), медөскө лїтературамыс вөлі выл олөм вөчан отсөгөн. Мїјанлы јонжыка колө бертын важ олөмыскөд тышкасөмлаң. (Та боксаң медбура гїжө Ічөт-Іван. Јок важ олөмсө сук краскајасөн петкөдлөмөн сїјө чужтө мїјан сөлөмын да вежөрын лөг важ олөм вылас да јона отсалө выл олөм вөчны. Кужөма адчыны олөмсө петкөдлїнөн формајас да пыр көлө художнїкөн, некор оз ло кушас звөгытыс агїтаторөн).

* * *

Сїзкө, ферт, Нобдїнса Вїтторкөд мї огө өтї кывјө воө. Сїјө гїжлїс: „Крестәна художествоа лїтература торјалө пролетарскөј лїтературамыс оз идеологїјанас, а материалнас сөмын (теманас, сужетнас, гїжан образјаснас)“ („Ордым“, 1929, 6-7 №). Көч ескө тајө і зев... шујгавылө вїзөдөмөн гїжөма, сөмын, медумыс, талунја крестәнскөј лїтература-кө бостны, абу зїе тајї. Ас өама тема да сужет оз характерїзујтны крестәнскөј лїтературатө. Вїттор погкө-өд, секи зїк нїнөмла і торјөдны пролетарскөј да крестәнскөј лїтературасө.

Шуїн, тајө-нө гїжөма сїкт жылыс, дај ставыс. Ферт, крестәна гїжыкјас отсалөны пролетарїатлы вөчны социализм да позас условнө шуны пролетарскөј гїжыкјасөн. Сөмын тајө кык лїтературамыс көч неуна, а пыр торјалөны ас костаныс, көч ескө воэөвылө најө пыр кутасны јїтчыны. Ме думыс өвїлаавны, кык торјалантор шуны өтїөн, зїк нїнөмла: гудралөм ынгзї нїнөм оз сет, воштам јансөдјасөсө, от кужны кутө бура нуны полїтїка.

Онї позас вїставны і „Трїпан Вае“ жылыс. Пармазон вөчлїс крїтїка тајө гїжөд вылө. („Ордым“, 1929, 6-7 №). Сїјө гїжлїс: „Трїпан-Вае гїжөдын став „идеалыс“, став художествомыс (мїчлуныс) бергалө да гартчөма ашшөра (соб-

ственоста) овмөс лөбөдөмын, ас вөсна мырөбөмын, ас вөсна кулөмын.“ Ме ад-
да-жө кушөм-сүрө нөлүчкјас „Трипан-Ваеыс,“ сөмын ме некеыз өг вермы
өтј тывјө воны Пармазонкөд. „Ордым“ редактсіја гөгөрвоөмөн вөлі индөма,
Ғима-Вең-пө „оз идеалырујт Трипан Ваеөс, сөмын петкөдлө сјјөс кушөм
сјјө ем“. Некеыте, нінөмыс оз поз адчыны Ғима-Веңлыс Трипан-Ваесө иде-
лырујтөм. Ме ог төд сөмын мыла ковмөма Пармазонлы таңисө гјкшы! Ог
төд, кыңи гөгөрвоө Пармазон художествосө, сылыс моҗассө, сөмын, ме думыс
оз наука туј вылын сулав. Ми-кө шуам-нө, літературалы колө петкөдлыны
олөм, секи зев шеңзана да төшкөд таңөм „бајитөм“:

1 №. Трипан-Вае пөрјасө. Художнык бөрјөма тјпөс да, дерт, пөрјасөметө
пөрјасөбөи і петкөдлас. А Пармазон шеңзан позаө сүвтөма да „ізрекајтө“,
Ғима-Веңлөи гјжөдас-пө пөрјасан идеология, а сөщөм гјжөмыд-пө идеология-
төм гјжөмыс-на омөл. Сөсөа заводітө „фјлософствутны“, сөмын нінөм оз арт-
мы. Мыјла-нө пөрјасан идеология? Пөрјасөыс мортөс петкөдлө да сјјөн? Алі
пөрјасөысө колө петкөдлыны пөрјасөтөмөн? Сөмын секи пролетаріат идеология-
өңыд лөб зев ылын. да і некушөм логика абу Пармазон сорныын.—Поңө нө-
шта өөитор чајтны: поңис медвоң пөрјасөмсө петкөдлыны, а та бөрын коліс
Ғима-Веңлыс востыны сорны-бағы: аттө-пө кушөм омөл пөрјасөмыд, кушөм
уна омөл вајө, да сјңи воңө. Сөмын, ме думыс, художныклы тајө туывылө оз
ков сүвтны. Ғима-Вең бура вөчөс, коліс ыжыд художныкөн, петкөдліс таңи
Трипан Ваесө-да. Лоис фјллетанство, артміс біліберда, кутіс-кө Ғима-Вең шөщ
манастырса проповед-нык-моз вјставны лыдфыејасыслы пөрјасөм омөллун
ылыс.

2 №. ...„Ок, ескө көјдысөд-кө унөкык ем, татчө—наңөөдас-жө крөста-
ннөтө...—шыловөс Вае.“ Тајө кывјас куңа Пармазон фјлософствутө...: „Сылы
оз уелы дум вылас мукөд гөл јөзыс.“ Лөб шеңчыны: кың-нө сөсөа петкөдлан
олөмсө крөстаннөлыс, торјөн олысөлыс? Сөщөм овмөсыс-да, дерт, таңи петкөд-
лаш. „Трипан-Вае“ олігөн ез-на вөвны вөсөг колхозјасыс. Став крөстаннөыс-
жө ас јывөыс медвоң да медјона төждысө. Мөд ногыс оз вермы вөсөг і ло-
ныс. Медым Пармазон пробујтлас петкөдлыны крөстаннөс, коді төждысө сө-
мын мукөд вөсна. Көнкө-өд оз сүр сөщөм крөстаннөыс. Со таңи лөк ногөн
„інтерпрөвірујтөмөн“ і артмөма, Ғима-Вең-пө идеалырујтө Трипан-Ваесө.

Ме со кыңи вөңөда „Трипан Вае“ вылө. Тајө, дерт, зев бүр гјжөд. Гјжөыс
асөө петкөдлө ыжыд художныкөн, пөіхологөн, комі олөмсө төдысөи.

Кушөм медыжыд нөлүчкјі „Трипан-Ваеын“? Сөні ставыс збыл. Ставыс
кыңи олөмын. Тајөн і бур, шуам Пармазонлы вөча. Сөмын тајөн шөщ і омөл.
„Трипан-Ваеын“ комі крөсчана олөмыс фотографірујтөма. Таңи оз сүвтөсыны
паскыд сөтсөлнөј проблемаясыс. Таңи копјрујтчө олөмыс, көт ескө і бур
фотографөн: мјча да сук краскајасөн. Ғима Вең асөө петкөдлө бура Комі му-
төдысөи. Сөмын јона подракајтөма натураыслы, гјжөма „чөстөј“ художнык моз.

Тајө фотографірујтөмыс характернө і рөч крөстанскөј літературалы. Рөч
гјжөысјас тајө нөлүчкјөсө бөрја војасас бырөдөны-нын. Колө вөжјөнөкөн Комі
гјжөысјаслы петны проблемнөј гјжөдјас вылө: бмд аслад гјжөдын разработајт-
ны торја проблема јөз олөмыс да сјјөс петкөдлыны.

Тајө фотографірујтөмыс—література быдман нөлүчкјі. Мөдногыс гапкө
медвоңјастө ез і вермы лоны. Тајө „фотографічност“ вөсна шөщ код сүрө абу
гөгөрвоөмаде Трипан Ваесө.

Ме бөрвылас көсја нөшта өөитор вылө инчыны. Мјјан крөкөкјаслы колө,
ме, думыс лоны неуна осторожнөјөн. Оз поң „с бухты-барахты“ быдтор гјжө-
ны. Літератураным том. Гјжөысјас томөс-жө. Опытыс чола. Вөстөј ті рөч лі-
тература. Кушөм сјјө озыр, а најө (рөчјас) оз Пармазон моз термасөмөн гор-
зыны. Практека вылын вермас тајө лоны комі література быдмөмсө конјалөм.

Челдлы лыдданяс.

Ф. Камакин

Војутыс Ван да сълөн пон — Партизан.

(Лөгөдөма роч вылыс).

Иван порејасөс виңө.

Иванлөн ај-мамыс абу. Ем ескө өтi дад-да, зев озыра олө, дај Иванөс сiјө оз радејт. Сөмын сы вөсна Иванлөн шог абу. Ем аслас Иванлөн омөлык керка, олө Партизан понкөд. Мөс-ны, вөв-ны, кань-ны, немтор сегга сълөн абу.

Ај-мамтөг Иванколi чөтөн, ачыс оз-нын помнит, кор најө кулөмаөг. Војдөр сiјө сiкт куза ветлөдлис-корис, а кор / арөс тырi да вынтор лощтис,—медагис порејасөс виңны. Вит во-нын со тырi порејасөс виңмлы. А өнi мөвпалө мөсјас виңны бостчыны, порејасыс дөзмөма-нын, дај ыжыд-нын өнi лоi. даскык арөснад-өд жандысны колө порејастө виңмыс, колө-жө неуна мөсјас вылын ыжыдавны. Тащөм понкөд поңө небог мөсјастө виңны? Сөмын шу:

— Те, Партизан, ен лең мөсјасөс зөр пыщкын ујавны, а мөталадорсаңыс кута виңны.

Надеја ем. Весиг өтi јар мөс оз лыгт исыштны веж зөртө.

Иван төдмагө гөрдармејечјаскөд.

Иванлы Партизанкөд мөсјасөс виңны ез удајтчы. Кыптис револютсия, влагтсө бостисны советјас. Сенi сещөмторјас веиг лоисны, сөмын виңөд, кывзы да пель гөгөрыд суркнав. Мужикјас сиктын торјөдчисны кык пель: гөл јөз—советјас дор, а озыржыкјас—паныд советјаслы. Медгөл мортыс Иваныс да Партизаныс кынзи сиктын некод абу, төдөмыс сегга најө советјас дор мунасны.

Мужикјас быдлун мыјкө скодуйтны пондисны. Иван Партизанкөд скод вылө ветлөны-жө; локтасны да пельөсын кывзысөны. А мужикјас сөмын горшнысө асгыныс когалөны:

— Оз ков мијанлы советјасыд! На дырјi сөмын дыш гөл јөзлы лышкыда овгө!

— Мед оласны советјас! Советјас дырјi ми кокниджыка лолыштам. Тi, кулакјас, мијанөс чикөз-нын личкынныд, ас горшаныд сујыд.

— Ҷикӯз-нинг кулакјас личкисны мјанӧс!—щӧщ горзӧ Иван. Партизан щӧщ ералӧ кулакјас вылӧ.

Јона егкӧ кулакјас равзисны-да, сӧмын вӧчны ӧмтор оз вермыны. Сиктӧ бӧрјисны сӧвет.

Јуралыгыс сени медгӧль мортыс—Жуков Гемен.

Иванлы да Партизанлы долыд.

— Партизан! мед оласны сӧветјас!—горзӧ Иван.

— Ав, ав, ав!—долыда пырыг воча увтӧ Иванлы Партизан, пач чышкан лыс коф бӧжнас ӧвтчӧмӧн.

— Партизан, здолој кулакјасӧс!

— Р-р-р-р-р! Р-р-р-р-р-р-р-р-р-р!—люкыг ералӧ Партизаныс да гӧгӧр вижӧдӧ ем абу-ӧ кӧч ӧти кулак, медем пуж петкӧдлыны сылы.

Мукӧд скодјас вылын увгӧны вӧли вижму жылыг. Гӧль јӧз шуӧны вижмусӧ шӧрјі јукны, а озырјас оз.

— Мј нӧбим сӧм вылӧ, тјанлы прӧста огӧ сетӧј,—горзӧны озыржыкјас.

— Кыг-нӧ тјанлы сӧмыс? Мј воклыг-ӧд вемнымӧс кыскыд?—воча шуалӧны гӧльжыкјас.

Вижму јукисны шӧрјӧн. Весигтӧ Иванлы Партизанкӧд вижму паж сетисны.

— Партизан, теја-мејалы весигтӧ вижмутӧ сетисны,—радлӧ Иван.—Ӧнјі сӧмын быдмыштны меным колӧ да вӧв нӧбны. Гӧрны, Партизан текӧд кутам.

Сӧмын Иванлӧн мӧвпыс ез сы ногӧн ло. Сиктӧ воисны сӧнјикинлӧн војска. Најӧ воӧм мыгтјі лыјлисны сӧветын јуралыг Гемен Жуковӧс.

Гӧль јӧз ез кутны лыгтны петны ывлаӧ, полӧны. Озырјаслы долыд. Најӧ жеждјасӧс вердӧны гӧсӧн, јажеснјичаӧн, быдногыс видӧны да нјмтӧны сӧветјасӧс. Регыд сӧнјикинцыӧс гӧрдјас бӧр вӧтлісны. Озыр јӧз секи нырнысӧ ӧужӧдисны, а гӧль јӧз гажмисны Иванлы да Партизанлы долыд-жӧ лој, бара четчавны кутисны.

— Шулі-тај ме теныд, Партизан, мјга, жеждјастӧ гӧрдјас бӧр вӧтласны.

— Гав!

Ӧтчид Иван ордӧ пырисны кујим гӧрдармејеч.

— Те ордын, јорт, позас оз уӧны?

— Почӧ.

Гӧрдармејечјас регыд лӧгӧдчисны. Најӧ зев бурӧс. Пужӧдисны щаж да пызан вылӧ лепталисны сумкаыг консерв банкајас.

— Кызјі-нӧ тенӧ шуӧны, мј овыд?—јуагӧны Иванлыг.

— Огньов Иван,—воча кыввијис Иван.

— Пукгы, вај, да щӧщ мјжанкӧд ужнајт, Огньов јорт.

Иван щӧщ пукгис гӧрдармејечјас динӧ. Гӧрдармејечјас тапкӧдӧны Иванӧс пельпомӧдыс:

— Регыд те отсаны кутан мјжанлы.

Асывнас гӧрдлыжыгјас мунисны возӧ.

— Партизан, адзылін гөрдармејечјастө? Кывлін ен, кызі најө менө шуоны? Ме өні јорт!

— Гав, гав, гав!..

Иван Партизанкөд отсавёны робочөјјаслы.

Сиктө воисны робочөјјас һаһла. Мужикјас шығысны. Чукөртисны скод.

— Јортјас,— шыагис өтi робочөј.— Ми шыгјалам.

Шыгла кулалёны мијан чельадным...

— Һаһ мијан абу!— горзёны кулакјас.

— Ем, ем! Сёмын најө һаһсө зеблалёны,— воча горзёны гөл јөз. дыр горзисны мужикјас да робочөјјас. дырөн шуисны видлавны быд жытһикыс һаһ.

Медвојдөр мунисны медга озыра олыг opdө—Иван дад opdө.

— Со, виқөдөј,— шуө Иванлөн дафыс. Јөртөдын пығыс муртса пыдөсас.

— Ылөдлан дафө,— мөвпалө Иван. Көнкө став һаһтө кытчөкө зебид.

Гөгралисны робочөјјас жытһик гөгөр да һинөм ез адзыны. Иван копыртчис Партизан пель дорө да гугёнык вашһитис:

— Партизан, корг!..

Партизан угкөдчис жытһик улө, да һиксыны кутис.

— Вөтлөј сетыс понсө!— горөдис Иванлөн дафыс.— Чипан сені пөжө да полошитас.

Өтi робочөј виқөдлис жытһик улө.

— Сені һекущөм пөжгыс чипан абу. Мыјкө ем-һин, тыдалө, кор понјыд мусө кодјө.

— Һемтор абу сені вокјас, һемтор абу.

Дафлыг висталөмсө ез ескыны. Жытһик жоҗсө лептисны да виқөдөны, а Партизан кущөмкө пөвјасөз воис да өларө һиксө. Пөвјассө лептасны да адзисны: гуалөма гу тырыс һаһ.

— Јанзімыд абу-жө тенад, јортөј. Јөзыс шыгла кулёны, а те став һаһтө зеблалөмыд му пушкө сiгмөдны.

Робочөјјас сөвтисны мешөкјасө һаһсө да нуисны стантсiјаөз. Мужикјас адзёны, соггөмыг төлкыс абу. Сегга ас вөлаыг став һаһсө сетисны.

— Партизан,— шуис Иван,— те өні пельтө чашкөдөмөнжык виқ. Кулакјасыдлыг робочөјјасыдлы һаһтө indim-da, најө регыд мијанөс кокошитасны.

Ҷоһ вежон Иван партизанөс ез лезлы керкаыс.

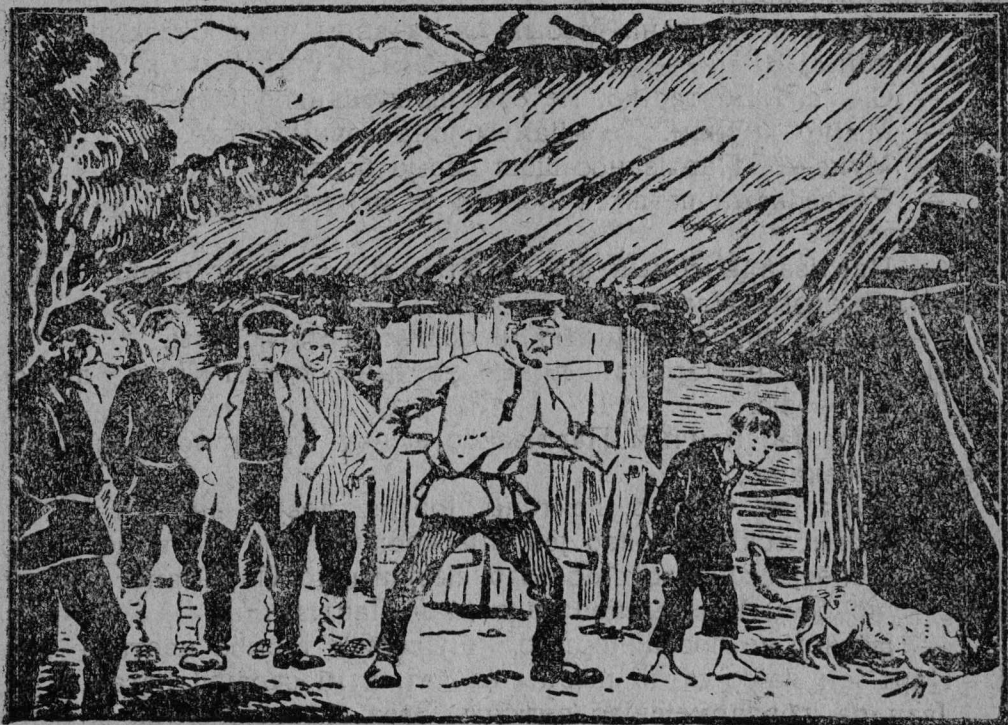
Пукалёны керкаас да кыкөн гудгёны.

— Өні тенө, Партизан, суран-кө,— пельөсгаһ лыјасны.

— Р-р-р-р-р.

— Ерав көт ен, суран-кө, регыд гащ чергөдасны. Куш пинјаснад вермагны выныд оз сузгы.

— Р-р-р!.. Ав, ав, ав!..—сегга друг Партизан ускөдчис өзөслан.
 — Лаңт выжив! Таж-өд гөрдармејечјасыд локтөны,—шуис Иван, адјис пырыс гөрдармејечјастө-да.

Иван да Партизан Гөрд армияһынө.

— Олан-вылан Огъов јорт,—пыриг моз шыагисны гөрдармејечјас.

— Агныд олад да вылад, јортјас.

— Ми бара-һын те ордө узмөдчыны локтим. Огө төдөј сөмын, вөтласны оз жејыдјасыд-а.

Повзис код Иван. дај Партизан пелјассө чошкөдис.

— Бара-һын жејыдјас зырөны тјанөс татыс?

— Зырөны. Сөмын ми најөс матыстчыны огө лејөј.

— Ти, ескө, мед најөс өтпырјө вөтлинныд.

— Ка,-ка,-ка,—герөктисны гөрдармејечјас.—Зев-тај те терыб вөлөмыд. Пожө-өмыј најөс пырыс-пыр вөтлыны. Налы-өд заграһи-часаһ отсагөны.

— Мијанлы регыд отсөг пыфди јортјаснымөс ыстасны. Секи мөд пөлөс ворһыс лөө.

Гөрдармејечјас пузөдисны шај, сумкаыс перјисны консерв бан-кајас. Партизанлы сетисны кос вобла.

— Медескө оз-жө суны жејыдјасыд мијанөс татчө,—шуис өти гөрдармејеч.

— Оз суны, оз,—воча шыагис Иван.—Партизан, лок пет ывлао да гогор кыжд, —оңос востиг моз Партизанлы шуис.

— Кујимөнөс тај-нө сөмын ти?—јуалис Иван гөрдармејечјаслыг, понсө леждөм бөрын.

— Ми разведка тани. Медым оз казавны, разведкаад пыр еща јөзөс ыстөны.

— Сиң, сиң! Богтад-кө, ме ескө щөщ тижанкөд разведкаад муна.

— Мыјнө—мунам. Те мијанлы јона ковны кутан.

— Муна-кө, Партизанөс щөщ сөрыг богта?

— Разведкаын ветлігөн понјыд оз шогмы. Көни оз ков увтчыны кутас.

— Партизанлы сөмын шу «лаңт!», сијө оз вегиг һикөст секи,—дорјө Иван асгыс Партизансө.

— Комаңдиркөд сы јылыг ми сорһитам да вөлісти.

Друг ывлаын Партизан локыг увтчыны кутис. Кыліс лыјгөм шы, Иван горөдіс:

— Кулакјас менчым Партизанөс виөны. Гөрдармејечјас кватиісны виңтовкајас.

— Жеждјас, тыдалө, локтөны. Јортјас, ловјөн енө сетчөј!

Партизан локыг когагө жеждјаскөд: четчалө на ывлө, пурө, когавлө сапөгјассө. Жеждјас ескө лыјлөны-жө Партизанөс-да, пулаыс мунө бокыти, пемыднад оз вегкав Партизанлы.

— Вөтчөј ме берга, јортјас,—шуис Иван терыба пагтагиг тырји.—Партизан најөс татчө пырны оз лең, а ми сарајөд петам.

Иван да гөрдармејечјас петисны. Звөз улө воісны да адјисны: өіктсө бөгтөма жеждјаслөн өтрад.

— Сурім-кө ми жеждјасыдлы, бур ескө налы вөлі. Бур-жө понјыд, Огњов јорт, тенад. Кылан, кыңи жеждјастө пурө!

— Онө-тај-на ти көсјө вөлі сијөс богтны... Тащөм понтө һекыг онө вермөј адзыны.

— Богтны збылыг сијөс щөщ колө. Ез-кө сијө мијанлы отсав, омөль ескө лоі. Чуксав вај һөжјөник.

Иван да Партизан разведкаынөс.

Асывнас Иван казалис—Партизаныс чотө.

— Јортјас, Партизаным раңитчөма,—бөрдјис Иван.

— Мыјнө те лоін? Кущөм-нө те гөрдармејеч лоан бөрдгад. Вескалан-кө ког улө, мыј секи текөд лоө?

— Ме... ме секи ог кут бөрдны,—винвасө чышкіг моз воча вијис Иван.

Гөрдармејечјас серөктисны. Öти гөрдармејеч сумкагыс бинт перјис да көрталіс Партизанлыг лапасө.

Мөдөдчисны вождө... Иван ескө мујис-һин-да, гөрдармејечјаслы виставны оз лыст. Шуан-кө мыјкө, бара кутасны серавны: кущөм-нө-пө те гөрдармејеч—мујин-кө?»

Иван отаро крепитчо. Сижо муртса-нин вермо вотчыны гюрдармејечјас борга. Сы борга, кујим кок жылын четчаліг тырји вотчо раңитчом Партизан. Воисны оти сикто. Сетчо Иван нотчыд-на ез волю. Мунисны разведкаса команџир дино. Сижо пызан сажо пуксө-мөн кывзө висталөмсө.

Иван матыгтис пызан дорө. Сижо нөти ез повзы команџиргыс гюрдармејеч-код-жө сижө-да.

— Кыңи тенө шуоны?— жуалис Иванлыс команџир.

— Огњов Иван,— воча виңис Иван.

— Сиж. Тенад-нө, гортад некод абу?

— Абу.

— Сижө-нө те қик отнад?

— Абу-жө отнам. Партизанос-нө кытчо воштад?

— Коді-нө сөщом Партизаныс тенад?

— Сижө друг талон. Зев јар да вежөра пон,— висталис оти гюрдармејеч.

— Ме јар-жө ачим,— оз вермы Иван лаңтөмөн овны.

— Бур, бур! Сижө те разведкаө көсјан мунны?

— Мыјла-нө ог. ферт, муна.

— Он-и пов жеждјасөн виөмыс?

— Ог. Ме-од најос щөщ кута лыжыны.

— Кутасны-кө најө тенө, ставсө те налы виставлан?

— Оти кыв весиг ог шу. Аслад јортјас жылыс врагјасыдлы немтор оз поң виставлыны. Гөгөрвоа-жө-од ме сы жылыс.

— Молодеч!

Команџир гиҗыштіс гиҗөдтор да сетис гюрдармејечлы.

— Мун ськөд те, Огњов јорт. Сылы көмкот-пагкөм мед сетасны.

Час мыгты Иван шывкјавны-нин кутис гимнастеркаа, гача, картуза да сапога. Тащом миҗа пагкөмсө Иван немнас-на ез новлыс. Аслас пагкөмөн сижө шапитчө Партизан возын.

Партизан бөжсө вөрөдө, сылы нимкод-жө.

Иван велөдчө лыҗыны.

Гюрдармејечјас пөвсын Иван да Партизан өлөны-нин бура уна вежон. Медвојдөр Иван ботгтис төдмавны виңтовка да лыҗыны велөдчыны.

Војдөр сижө чajtліс виңтовкатө кокниөн, а кор адјис да велөдны кутис, сөкыд вөлөма. Виңтовкаөн упражнењнөјас вөчалигөн кашкө, пөгалө. Сөмын мед музөмсө оз каҗавны, мыҗвынгыс виңтовкаөн велөдчө. Сижө лөсыда төдө— гюрдармејеч виңтовкасө вөди-тө кокниа, чачаос моз. Иванос велөдыс гюрдармејеч јуасө:

— Муңин ен-на, Иван?

— Нөти ег муз! Вај, вожө велөд,— јара кыввиңө Иван, а аслас езкө кыс-и кокыс-нин музысла тирзө.

Иванос велодыгыс адзё-нын сылыг музёмсё:

— Те-кё ен муз, ме муз. Шойтчыштам, вај.

— Кыкөннад мөдзык делөйд, позас неуна шойтчыштны. — Се-ки Иван окота пырыг турун выло пукгас.

Гегга бостчисны лысыны велөдчыны. Медвојдөр дрөбјөн вөлі жолө лысыны, а Иванлы настөјашщөј патронјасөн окота лоі лы-сыны. Велөдыг дінас пыр сјјө вөлі пөг корөг кор моз сібдө да жуагө, дырө прамөј пулаөн лысыны оз велөдны.

— Відчысышт, відчысышт. Бостчөм ужды пырыг-пыр оз-на артмы.

Недыр мыгті мунісны најө прамөј пулаөн лысыны. Иван во-діс му выло, виңтовкасө пуктіс мылк выло да зырғитіс.

Чорыда-і пельпомас прикладыс зургіс.

— Немтор. Бөрө сөмын јөткыштіс неуна.

— Лысигад-өд пыр тазі овло,—ошкө Иванос велөдыг.

Кчаөн Иванлы веккоф лоі. Лысигасын бөрө јөткыштөм ез кут төдчыны.

Виңтовкаөн бөрын, пулемет велөдны бостчисны. Велөдчөм еш-тіс-нын-а, Иванос разведкаө ез-на мөдөдлыны. Сылы гажтөм лоі прамөј ужтөг, дај јанғім. „Надејаныс, тыдалө, абу-на ме выло,“— мөвпалө аслыс.

Разведчик Иван пленен.

Өтчыд Команфёр Иванлы шуіс:

— Огньов јорт! Теd өні лоө разведкаө мунны. Кыщовт нөл-сіктөд да төдмав, уна-ө жеждјаслөн выныс, уна-ө јөзыс, емөг-ө пулеметјас да өруфдөјјас. Вөчан он мыј щөкта?

— Вөча, вөча, команфёр јорт!—лечыда шуіс Иван.

— Сөмын те пельтө чашкөдөмөн віз, сугжыка ов. Суран-кө на кіпод улө, ловјөн он мын.

— Ог сурөдчы, ен пов! Сөмын пастөдөј менө лок паскөмөн да нінкөмөн. Пельпомө коран мешөк боста. Корөм вылын војдөр кынөмпөтөс перјылі да корнытө, мајбыр, кужа.

— Ладнө. Сөмын те понтө гөргыд ен бост,—жеждјастө сјјө оз радејт. Ускөдчас-кө на выло, тенө пырыг пыр жеждјас кіпод-улө сетас.

Иван дыр ез жујјав. Пастагіс корысө, бостіс беф дај мөдөдчис тужө. Зептас сылөн выл брауынг. „Сура-кө, ловјөн ог сетчы,“— мөвпалө аслыс. Партизанос игналісны сарајө.

Иван кыщовтіс-нын кујім өіктөд, төдмаліс ставсө дај мешөк тыр нан чукөртіс. „Өні нөлөд өіктсө кыщовта да бөр“...—мөв-палө.

Гіктө воіс-да, медвозза керкасаыс корны бостчис. Сөмынас-гыс медколана ужсө ез вунөд,—гөгөр суга вірөдө, төдмалө, кым-ын вөла да пода јөзыс ем. Купеч ыжды керка вестө воіс да Иван

думыштіс, пырны али абу? Сижө чајтіс, тан-пө медгырыс чина јозыс пукалөны.

— Лечкө верман вескавны,—гораа мөвпалө аслыс.—А пырала-кө, бур ескө лоө. Колөкө, өни мед коланатор јылыс најө сорытөны. А мыј лоас, лоас: пырала лущшө.

Иван вескыда пырис горычаоғ. Сени пукалөны сеникинлөн полковникјасыс да паскыд рушкаа өти генерал. Најө ставныс мыјыс-кө повзыштөмаөс. Иван сувтіс өғөс дорас да виқөдө.

— Оз-кө мијанлы отсөг сетны, да кутасны најө мијан вылө наступайтны, мијанлы бөкыд воғсагны лоас,—виставлө генерал.

— Отсөг мијанлы лун-мөд оз-на ло.

— Мыјнө тең, сөтина колө?—Иванөс ағзис да горөдис өти полковник.

— Милөстина...

— Весас регыджык татыс!..

Иван бергөдчис мунны, сөмын мөд полковник шуис:

— Сулавлы, сулавлы пијө!

Иван сувтіс. Полковник локтіс сы динө, суға коксаңыс да јурөғыс виқөдис Иванөс да сојөдыс кутис сижөс.

— Ој, ој дојмө!—өщкысиг тырја горөдис Иван. Сөмын полковник нөшта-на чорыджыка сижөс чабыртис.

— Вај, отсыштөј кодкө шобны тајө кутусө.

Богтчисны Иванөс шобны. Ағзисны сылыс браунингсө да ескөданпас, гөрдјаслы ас вөлаөн служитны пырөм јылыс.

— Ме пыр кағалі, оз весшөрө тащөмјасыс өни корны.

— Вај, вистав, көнөс тјан да унаөнөс-ө најө?

— Ме тјанлы нинөм ог вистав!

— А-а, те сиз!

Богтчисны Иванөс зарні погонјаса эверјасыд нөјтны. Иван пивсө куртчөма-да, лаңтөмөн олө. Јајыс ескө јона дојмө-да, терпитө. Вирөғ кырөгисны Иванөс, чукөстисны салдатјасөс да сарајө щөктисны шыбытны, кјассө көрталөмөн.

— Мед өти вој сојтөг кујлыштас сени. Аски нөшта-на өтчыд јуагам да бөрас лыјлам.

Партизан мездө Иванөс.

Сағыс Иванлөн петі тыртөм, ыжыд, пемыд сарајын. Быдлаті дојмө, гөгөр жукалө. Чужөмыс пыктөма дај гин пөлыс оз воғсы.

Сылы мөвп вылас воис Партизаныд.

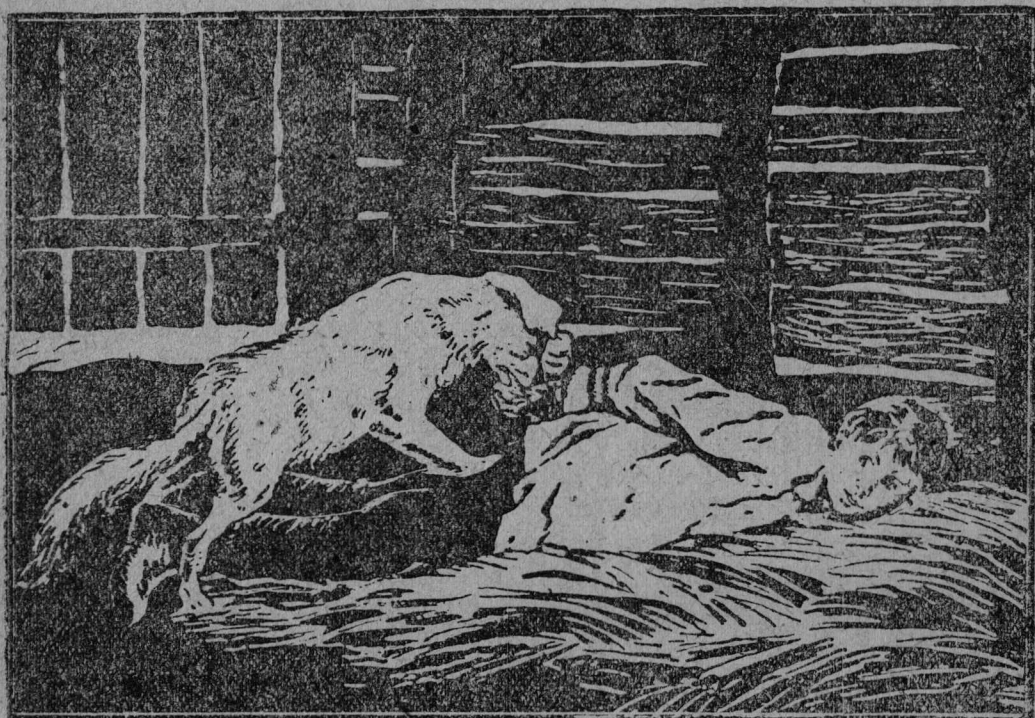
— Партизан... Мусаөј те менам... Пукалан көнкө өни те сарајын. сөмын асланым гөрдјас ордын. Леғасны тенө сарајыс, а тенад Иваныд—і абу, гин пөвнад весиг он ағзыв менө.

Өбиднө мортыдлы лоі да бөрдзис. Сижө ескө төдө, прамөј гөрд-армејечлы бөрдны оз ков, сөмын окота сылы асгыс Партизансө ағзөдлыны.

друг му пыщыс Иван кыліс гуджыгём да һикөстөм шы. Ачыс повыс, кывзыгны кутіс.

Гуджыгём шы отарө кылө. „Кущөмкө эвер, көнкө—мөвпыштіс.—Med, меным-өд сөгга овны оз-жө-нын дыр сур-а“.

Виқөдіс, виқөдіс Иван да адқис... Жоқ плакаыс лептыгө вывлан, вөрө. друг сөгга тыдовтчіс журыс Партизанлөн...

— Партизан!!! — Jөj морт моз Иван горөдіс.

Партизан ускөдчіс Иван дінө. Сіjөс Иван окаліс да бөрґзіс до-лыдысла, а Партизан воча сіjөс нулө да сы гөгөр ветлөдлө.

— Партизан! Мусаөj те менам... Кызі-нө менө те адқин? Кок туj серті көнкө коргін? Коди-нө тенө сараjыды лезіс?

— Теja-меja тағтө һекытчө огө вошөj. Кызіно те, Партизан вер-мін кодjыснысө татчө?

А сіjө виқөдө Иван вылө да думажтө, мыjла Иваныс оз көсjы голасө гыжыштны. Иван гөгөрвоис Партизанөс.

— Ог вермы ме Партизан, ог. Адқан, кіjасөс со көрталөмаөг. Те-кө ескө jірны вермін гезсө, бур ескө лоі,—ачіс бергөдчіс кы-мың, а Партизан сомын виқөдө да бөжнас ворсөдчө, оз гөгөрво мыj колө вөчны.

— Партизан, jір таті, jір!—көрталөм кіjассө вөрөддіс да шуіс Партизан куртчіс гезсө да һөjkөдіс, сөгга скөрыс jірны бөстчіс.

— Jір Партизан, jір!

Гезсö Партизан ордис. Иван голабдыс малалис да шуис:
— Öни, Партизан, пышжны позас. Öдјөнжык теја-мејалөн колö ас јöz динö мунны.

Иван раңитчö. Партизанлөн бöжыс пулябн орö.

Југдö-нын.

Иван да Партизан пышјисны-нын сиктсаң кык километр.

— Рөвведчик пышјис! Рөвведчик пышјис!—Иванлыс пышјöмсö жеждјас каңалисны да горзыны кутисны. Најö отарö-мөдарö, јбј-јас моз, котравны пондисны.

— Вöлајасöс!.. Вöлајасöс татчö!..

Седлöалöм вöвјас ез сурны. Офитсер щöктис секи пулемет лöсöдны.

Сы костти Иван да Партизан бура ылö-нын пышжны уфитисны.

— Зильжыка пышјам, зильжыка, Партизан! Пујасыс тагаң со абу-нын ылынöс... Сесса-öд ас јöz динö регыд воам!

Тзы-і-і-і-н... тзы-і-і-і-н... тзы-і-н. Та, та, та, та, та...

— Öдқöдлам нöшта, Партизан! Мијанöс пулеметыс резöны.

— А-а-ав, ој!—локыс чирöстис Партизан.

Иван друг виқöдлис Партизан ылö. Сылөн тугја бöжыс абу. Пуля ставнас нуöма бöжсö.

— Пышјам Партизан, пышјам! Бöжтöг öни лöө овны.. Со-і пујас воисны, шöйтчыштны позö.

Најö котöртны нöжмöдисны.

Партизан бостеис асеыс бöжсö корены, нораа никсö да дојсö нулö.

— дугды Партизан. Гортын дојтö кöрталасны тенчыд.

Шöйтчыштисны да бара пышжны возö...

Со-і сикт. Сени ас јöz—гöрдармејечјас олöны. Иванöс Партизанкöд најö адјисны да горзöны:

— Иван! Кысаң нö те? Коди-нö сещöмасö тенö гөрдöдис?

— Бөрти вистала, öни ог ешты. Колö команђир динö менам термагны... Вај, лушшö бöжсö кöрталöј Партизанлыс.

— Абу бöжыс ылөн да?

— Мед абу кö.. Кöрталöј дојсö, кöни бöжыс вöли... ести со...

Иван котöртис возö. Терыба пырис разведкаса команђир ордö.

— О-о-о! Огнов јорт! Коди нö тенö тащöмасö лупсујтис? Лок, пукки татчö. Абу-ö те жеждјас киподулö сурлöмыд?

— Сурли ескö да—пышји. Партизан кок туж серы коргис да на киподулыс мездис.

— Тенö госпиталö лöө мөдöдны, раңитчöмыд-тај.

— Кыти?

— Кыд. Виқöдлы...

Иван виқöдлис ки ылас, кыс ставнас вирөн ојдöма. Раңитчöмсö пöгвысгыд абу-і тöдлöма!

— Мед... медвојдөр төдмалом торјасос вистала...

— Мыжкө нөшта төдмалін дај? Кыңи-нө те сы дыранас уфитін?

— Ставсө мыј щөктін төдмалі... Со, кывзы...

Мыјјас адңыліс да төдмаліс, Иван ставсө лучкі команђирлы висталіс,

— Молодеч, Огњов јорт! Тенчид подвигтө робочөјјаслөн да крестаналөн влагтыс оз вунөд. Öнi госпиталө пырыг-пыр мун.

— Госпиталө-кө-і—госпиталө... Оз-ө поң команђир јорт сөрыс щөщ Партизанөс бостны... Сіјөс өд щөщ ранитисны—пулеметөн бөжсө орөдісны.

Команђир серөктіс да окаліс Иванөс.

— Поңас-і партизанөс лазаретө нуны. Бөжсө-өд сіјө сөветјас вөсна вермасігөн-жө воштіс.

Вужөдіс Спіра-Прокө.

Т о л ы н

Небыдик шебрасён
Шонтыё муыс,
Зев жежыд ешкынё
Пөрөма куыс.

Кёзыдыс трачкёдчё
Стенын да стыңын.
Кок улын чуркёдчё
Шавјалан лымјыс.

Пукёи ме баткёд
Карколы доддё,
Јуковтём сүүедкёд
Шармаё вөрё.

Гырыејас вёчёны
Сортовка керјас.
Чјжгёны-швачкёны
Пілајас, черјас.

Лым вылё бурскыё
Міча кыз пожём.
Кералам увјасё,
Ужалам чожа.

Бергёда Каркоёс,
Лёёда доддёс.
Пуктасны керјасё
Тыртасны доддёс.

Јі тујјас лёеыдёе,
Голькёдам—мунам.
Кык-кујім керјасёз
Каркокод нуам.

Катішцё воас-да,
Сёмын-нын јуткышт.
Ө, Карко, тыртёгыл
Өдјё бёр рёттышт!

Ответственный редактор: Попов. Н. П.

Редколлегия: { Савин, В. А.
Оботуров, М. И.

ЈУРИДАЛЫГ:

Илла Вае—Сёлөм кышы	1
Нобдинса Виттор—Октябры	2
Васильеј Јогор—Октябрлөн туй	3
Пармазон—Мунам	6

Мусер вежсан кадө.

Иванис—Мылдинса кулакјаслөн восстаниө	9
Нобдинса Виттор—Бöрытчигөн	12
Чисталов Тима Вен—Лөсас туйјасөд	21
” ” ” —I-i-i... гго... ггооо	23
Попов Пед—Ар пом	24
М. Н. Лебедев—Повтөм зон	25
Сандрік Јогор—Печкыс	34

Олөм мунө воқө.

Кельд көрт—„Урожај да коллективизатсја“ празныкун Вічины (очерк)	35
Нобдинса Виттор—Гырысқык темајасө кутчысы	45

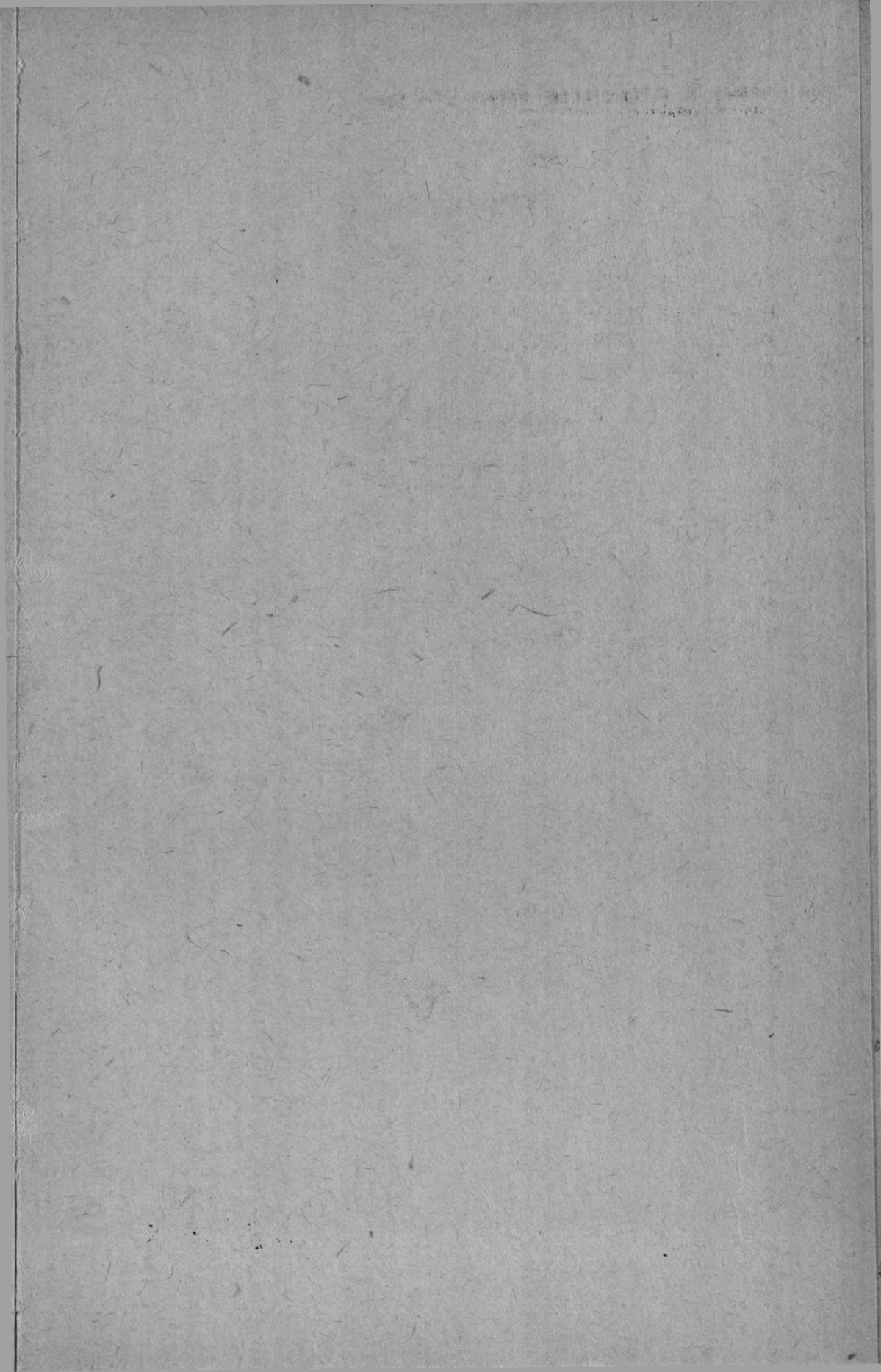
Критика.

Сан Антус—Пармазон „Трипан Васөс“ паетөдө	47
---	----

Чельдлы лыдө-анјас.

Ф. Камаһин—Војутыс Ваһ да сьлөп пон Партизан	52
Пролө Вае—Тöлын	63

Иск. № 5

2003

НЭЖКоми
1-1

Торја номердн ыдыыяслы докыс— 50 ур.